

Сяргей Кавалёў

ЛЕГЕНДА ПРА МАШЭКУ

Старадаўняе паданне ў 2-х дзях

АСОБЫ:

М а ш э к а, вольны рыбак
Л ю б а в а, нявеста Машэкі
Я р у н я, сябра Машэкі
К а л і н а, сяброўка Любавы
Р а м а н, князь друцкі
Б о г ш а, ваявода заставы на Дубровенцы
Ф е а д о р а, візантыйская куртызанка
Г в о з д, стары разбойнік
А ў р а а м к а, полацкі манах
Д з я ў ч ы н к а
Д р у ж ы н н і к і, с я л я н е, р а з б о й н і к і

Дзеянне адбываецца ў другой палове XIII ст. у Прыдняпроўі

ДЗЕЯ ПЕРШАЯ

Забіце яе! Забіце яго! Мянэ! Сябе.
Знішчыце ўсё! Увесь свет няхай загіне!

Ф. Шылер. Разбойнікі

Пралог

Манаскі скіт у Чорным лесе паблізу Магілёва. Сонечны летні ранак. Удалечыні відаць абрысы гарадскога замка. На паляне перад скітам сядзіць за імправізаваным сталом манах Аўраамка і нешта піша гусіным пяром.

А ў р а а м к а (*зачытвае толькі што напісаную фразу*). “Гэты кароткі летапіс горада Магілёва ад року 1267-га, калі над Дняпром быў пабудаваны драўляны замак, да дня сённяшняга пісаў раб божы Аўраамка... (*Адкашляўшыся*). Року 1280-га ад нараджэння Хрыстова”. (*Адклаўшы пяро*). Дзякуй Табе, Божа, што дазволіў мне скончыць маю працу. Прыйдуць пасля мяне іншыя летапісцы, напішуць пра іншых людзей ды іншыя падзеі, але ўсе яны будуць маладзейшыя за горад, будуць ягонымі дзецьмі, а я ж – старэйшы, я – відавочца, сведка ягонага нараджэння... (*Зноў закашліваецца, гэтым разам надоўга*).

На паляне з’яўляецца Дзяўчынка з кошыкам у руках. Заўважыўшы, што Аўраамка кашляе, падбягае да манаха і вымае з кошыка глячык з малаком.

Д з я ў ч ы н к а. Зараз, Аўраамка, я дам табе малака! (*Здымае з глячыка анучку і частуе манаха малаком*). Я ведаю, яно табе дапаможа.

А ў р а а м к а (*напіўшыся малака*). Дзякуй, радасць мая. Сам Бог мне цябе прыслаў.

Д з я ў ч ы н к а (*смяецца*). Не, мяне прыслала маці. І апрача малака перадала табе крыху ежы. (*Аддае манаху кошык*).

А ў р а а м к а (*ззірнуўшы ў кошык*). Крыху ежы? (*Удае гнеў*). Ды з-за гэтых прысмакаў мая душа ніколі не трапіць у рай! (*Лагодна*). Твая маці вельмі смачна гатуе, Любава. Перадай ёй ад мяне вялікі дзякуй. А як пажывае бацька?

Д з я ў ч ы н к а (*адмахваецца*). А! Налавіў рыбы ды павёз у горад прадаваць. (*Сядае на наваленае дрэва*). Што ты мне сёння раскажаш, Аўраамка? Пра Еўфрасінню Полацкую, як яна падарожнічала ў Святую Зямлю? Ці можа, пра Меркурыя Смаленскага, як ён трымаў у руцэ сваю адсечаную галаву, калі біўся з татарамі,?

А ў р а а м к а (*выбіраецца з-за стала і сядзе побач з дзяўчынкай*). Гэтыя гісторыі ты ўжо ведаеш на памяць. Сёння я раскажу табе пра разбойніка Машэку.

Д з я ў ч ы н к а (*усхопліваецца ад радасці на ногі*). Нарэшце! Значыцца, я ўжо дарослая?

А ў р а а м к а. Чаму?

Д з я ў ч ы н к а. Я даўно прасіла бацькоў расказаць мне пра Машэку, але яны толькі хмурыліся ды адказвалі: “Калі падрасцеш”.

А ў р а а м к а (*паглядзеўшы на дзяўчынку*). Можа і я пачакаў бы яшчэ пару гадкоў, але баюся ў мяне іх папросту няма. Таму будзем лічыць, што ты ўжо дарослая, Любава. (*Задумліва*). З чаго б гэта толькі пачаць?

Д з я ў ч ы н к а (*патрабавальна*). З самага пачатку!

А ў р а а м к а (*усміхнуўшыся*). Ну, слухай. Жыў некалі ў полацкім Багародзіцкім манастыры адзін манах, якому не сядзелася ў келлі і які ўпарта шукаў прыгод на сваю неразумную галаву...

З’ява першая

Прыгожае месца на беразе Дняпра. Амаль да самай ракі падступае дубовы гай. На траве ляжыць дагары днішчам вялізны човен.

Вечарэе. Вее лёгкі ветрык. У гаі ляніва спяваюць птушкі.

Уздоўж берага брыдзе манах Аўраамка. Ubачыўшы човен, спыняецца і пераводзіць дух.

А ў р а а м к а. Пашанцавала табе, брат Аўраамка, дабрацца засветла да чалавечага жытла! Дасць Бог пераначуеш у якога рыбака, а, можа, і вячэрай гаспадар пачастуе. (*Прысаджваецца на перавернуты човен і любуецца наваколлем*). Божа, які чудны сусвет ты стварыў! Сем дзён папрацаваў, а я ўсё жыццё дзіўлюся і не нарадуюся! Якое ласкавае сонейка, як прыгожа спяваюць птушкі! Каюся, Божа: у дарозе мая грэшная душа пачуваецца лепей, чым за манастырскімі сценамі. Праўда, айцец-ігумен палохаў, што дарога да Кіева небяспечная, у лясах водзіцца шмат дзікіх звяроў і нават разбойнікі сваболяць. Але хто паверыць у гэтакія страхі, калі навакол – прыгажосць і блаславенства? Здаецца, калі і выйдзе зараз з лесу дзікая бестыя, то запытае чалавечым голасам: “Што, браце Аўраамка, лепата?” “Лепата”, -- адкажу я. -- “Ох, лепата!”

З лесу чуваць мядзведжы рык, цяжкія крокі, пранізлівы дзявочы віскат.

А ў р а а м к а (*спалохана*). Наклікаў-такі бяду! Які чорт мяне за язык пацягнуў? Ох, Аўраамка, не сядзіцца табе ў келлі, шукаеш прыгод на сваю неразумную галаву!

Азірнуўшыся па баках, Аўраамка хаваецца за човен. З-за дрэў выбягае Любава, услед за ёй цяжка тупае Машэка, які ўдае мядзведзя.

Л ю б а в а (*дражніцца*). Мядзведзь, мядзведзь!

М а ш э к а (*раве як мядзведзь*). У-у-у-у-у! (*Тупае нагамі*).

Л ю б а в а (*жартаўліва лемантуе*). Людзі добрыя, ратуйце бедную дзяўчыну! Упадабаў мяне калматы гаспадар лесу і цягне да сябе ў глухую бярогу. Хоча мяне цалаваць-абдымаць, хоча дзетак са мной нараджаць: ці то зверанятак, ці то дзіцянятак. (*Забіраецца на човен*).

М а ш э к а (*пагрозліва*). У-у-у-у-у! (*Набліжаецца да чаўна, размахваючы рукамі*).

Л ю б а в а (*заламвае рукі*). Дзе ты, добры малойца, адважны паляўнічы? Уратуй прыгажуню-Любаву ад страшнага звера, вярні да татулі, да матулі! (*Робіць выгляд, што няцягвае лук і выпускае ў Машэку ўяўную стралу*).

М а ш э к а (*крычыць*). Ы-ы-ы-ы! (*Хапаецца за сэрца, працягае стралой, і падае, нежывы, на зямлю*). Брык!

Л ю б а в а (*скарагаворкай*). Забіў адважны паляўнічы мядзведзя, вызваліў прыгажуню-дзяўчыну.

Любава саскоквае з чоўна, падбягае да Машэкі, нахіляецца над ім і прыкладае вуха да сэрца. З-за чаўна высоўваецца на імгненне галава здзіўленага Аўраамкі і зноў знікае.

Л ю б а в а (*зноў заломвае рукі і лемантуе, змяніўшы інтанацыю*). А што ж ты, акаянны малойца-паляўнічы, нарабіў, навошта ты майго мілага мядзведзя забіў? Я ж яго кахала-мілавала, на яго, калматага, татулю-матулю прамяняла! Хто цяпер мяне будзе цалаваць-абдымаць, каму я дзетак у глухой бярозе буду нараджаць?

Любава падае як нежывая на грудзі Машэку. З-за чаўна зноў паказваецца на імгненне галава Аўраамкі, канчаткова збітага з панталыку.

Машэка “ажывае”, пяшчотна абдымае Любаву і прыўзнімаецца разам з ёй з зямлі.

М а ш э к а. Я жывы.

Л ю б а в а (*узрадавана*). Мой мілы мядзведзь жывы! (*Асыпае Машэку пацалункамі*).

М а ш э к а (*сур’эзна*). Любава, я хачу, каб гэта сталася праўдай.

Л ю б а в а (*смяецца*). Хочаш напраўду ператварыцца ў мядзведзя?

М а ш э к а. Я хачу, каб у нас з табой быў дом, дзеткі. Калі мы ўжо згуляем вяселле?

Л ю б а в а (*вызваляецца з абдымкаў Машэкі і зноў забіраецца на човен*). Ах, Машэка, не прыспешвай мяне!

М а ш э к а (*узнімаецца на ногі і падыходзіць да дзяўчыны*). Нават маладзейшыя за нас даўно пажаніліся. Паглядзі на мяне! Людзі ў вёсцы дражняць мяне бабылём... (*З крыўдай*). Можа, ты не кахаш мяне, Любава?

Л ю б а в а. А каго я кахаю, Машэка? (*Шчыра*). Ты мне самы блізкі чалавек на цэлым свеце.

М а ш э к а. Тады чаму ты не хочаш узяць шлюб?

Л ю б а в а (*адводзіць погляд ад Машэкі і ўглядаецца ўдалеч*). Скажы, Машэка, табе ніколі не хацелася пакінуць нашу вёску? Пабачыць далёкі свет і каб свет цябе пабачыў?

М а ш э к а. Навошта пакідаць тое месца, дзе ты шчаслівы? Мяне тут усе з маленства ведаюць і паважаюць. І я таксама добра ведаю і шаную сваіх суседзяў.

Л ю б а в а (*ціха*). Я цябе шчыра кахаю, Машэка. Але я... баюся.

М а ш э к а (*здзіўлена*). Каго: мяне?

Л ю б а в а. Баюся твайго кахання. (*Жартаўліва*). Раптам маё пачуццё да цябе знікне і я пакахаю іншага?

М а ш э к а (*збялеўшы*). Я заб'ю яго, а потым... цябе! (*Узнімае кулак*).

Л ю б а в а (*задумліва*). Вось бачыш? Маё пачуццё да цябе – лёгкае і радаснае, як летні ветрык. Тваё каханне – як шалёны ураган, яно здольнае знішчыць свет.

М а ш э к а (*апамятаўшыся, з адчуваннем віны*). Не слухай мяне, любая. (*Расціскае кулак*). Гэтыя рукі ніколі не зробіць табе крыўды. Няхай іх баяцца дзікія звяры ды ліхія людзі.

Л ю б а в а (*навесялеўшы*). О, так, у цябе моцныя рукі, мілы! Але ці здолееш ты імі ўтрымаць мяне, такую лёгкую і зменлівую?

Машэка працягвае рукі да Любавы, дзяўчына гарэзліва адхіляецца ажно пакуль не падае незнарок з чаўна проста на Аўраамку.

М а ш э к а. Любава!

Л ю б а в а (*усхопліваецца на ногі*). Машэка, тут нехта ёсць!

М а ш э к а. Чакай, я яму зараз! (*Заносіць кулак*).

А ў р а а м к а (*усхопліваецца на ногі*). Не трэба!

Машэка і Любава здзіўлена глядзяць на Аўраамку.

М а ш э к а (*пагрозліва*). Ты што, манах, сачыў за намі?

А ў р а а м к а. Крый, Божа: такі грэх! Я проста схаваўся ад мядзведзя. Ну, а потым... (*Мнецца*). Мне было няёмка паказвацца.

Аўраамка сарамліва апускае вочы, Любава весела смяецца.

М а ш э к а. Гм. Адкуль ты ўзяўся ў нашых мясцінах, божы чалавек?

А ў р а а м к а (*наспешліва*). Я – Аўраамка, полацкі манах. Іду па даручэнні нашага айца-ігумена ў Кіеў, у Святыя Пячоры. (*З дзіцячай непасрэднасцю*). Убачыў човен – узрадаваўся. Думаю: значыць, недзе побач ёсць чалавечае жылло. Можа, хто пусціць пераначаваць, дасць скарынку хлеба.

М а ш э к а (*да Любавы*). І што з ім рабіць?

Л ю б а в а (*замагільным голасам*). Альбо ўтапіць... (*Кідае гарэзлівы погляд на манаха, які пры гэтых словах жагнаецца*). Альбо пусціць на начлег і накарміць сытнай вячэрай.

М а ш э к а (*да Аўраамкі, строга*). Ты сапраўды не падглядаў за намі?

А ў р а а м к а (*горача*). Як на споведзі кажу! (*Апускае вочы*). Праўда, я ўсё чуў. (*Сарамліва ўсміхаецца*). Буду маліцца за вашае шчасце, дзеці.

М а ш э к а. Добра, манах, хадзем да мяне. Я – рыбак Машэка, гэта мой човен. Пачастую цябе сапраўднай дняпроўскай юшкай.

А ў р а а м к а. Няхай Бог узнагародзіць цябе за дабрыню, Машэка!

М а ш э к а (*да Любавы*). Ідзеш з намі, Любава?

Л ю б а в а. Не, я пачакаю Каліну.

М а ш э к а (*весела*). То мы з Яруням вас неўзабаве знойдем. Пакатаемся па рацэ, калі надвор’е не зменіцца. (*Да Аўраамкі*). Хадзем, божы чалавек.

Машэка з Аўраамкам сыходзяць. Любава сядзе на човен і зацягвае няхітрую дзявочую песню.

Л ю б а в а (*спявае*). А на возеры ды на сіненькім
Рыбак рыбку ловіць,
Яго чаўночак белакрыленькі
Па вадзіцы бродзіць.

Усхапіліся ветры буйныя,
Воду ўскалыхнулі,
Майго мілага маляваненькі
Чаўнок абярнулі.

Ой, не жалка мне таго чаўночка,
Не жаль малявання:
Толькі выплыві к майму беражку
Ты, маё каханне.

Да берага падплывае човен, з якога выходзяць ваявода Богша і візантыйская куртызанка Феадора. Любава не адразу іх заўважае і таму спявае песню да канца.

Ф е а д о р а (*захоплена*). З такім голасам можна зрабіць бліскучую кар’еру пры візантыйскім двары! (*З лёгкай зайздрасцю*). І з такім прыгожым тварыкам – таксама.

Б о г ш а (*сам сабе*). Не толькі пры візантыйскім.

Л ю б а в а (*адчуваючы сябе няўтульна*). Я не пачула, як вы падплылі.

Ф е а д о р а (*жартаўліва*). Наш адважны ваявода спачатку было падумаў, што гэта дняпроўская наяда заваблівае яго ў свае сеці і ледзь не павярнуў назад. Праўда, Богша?

Богша кідае нядобры погляд на Феадору і мармыча нешта невыразнае.

Л ю б а в а. Я лепей пайду. (*Саскоквае з чаўна*).
 Ф е а д о р а. Пачакай, дзяўчына. Як цябе завуць?
 Л ю б а в а. Любава.

Феадора падыходзіць да Любавы, здымае са сваёй рукі бранзалетку і працягвае дзяўчыне.

Ф е а д о р а. Вазьмі, Любава. Гэта ўзнагарода за тваю цудоўную песню.

Л ю б а в а (*бярэ бранзалетку і разглядае яе*). Прыгожая бранзалетка. (*Пераводзіць позірк на Феадору*). Ты таксама прыгожая, пані. І апранута не па-гутэйшаму. (*Працягвае бранзалетку Феадоры*). Дзякуй, але я спявала не дзеля ўзнагароды.

Ф е а д о р а. Прабач, калі мае словы цябе пакрыўдзілі. Але бранзалетку вазьмі. (*Адводзіць ад сябе руку Любавы*). Гэта падарунак. Ад чыстага сэрца. Калі вернеш – пакрыўдзіш мяне.

Л ю б а в а. Падарунак? (*Задумваецца на хвіліну*). Як цябе завуць, пані?

Ф е а д о р а. Феадора. Я родам з Візантыі.

Любава здымае з шыі пацеркі і працягвае візантыйцы.

Л ю б а в а. Феадора, прымі ад мяне гэтыя пацеркі. На памяць пра нашу сустрэчу.

Феадора на хвіліну губляецца, але потым прымае пацеркі і з сур'ёзным выглядам разглядае іх.

Ф е а д о р а. Проста, але... з густам. (*Чапляе пацеркі сабе на шыю*). Дзякуй, Любава. Хто ведае, можа, яшчэ сустрэнемся.

Л ю б а в а. На ўсё воля божая. (*Схіляе галаву ў лёгкім паклоне і сыходзіць*).

Б о г ш а (*асуджальна*). Лёгка ты раскідваешся княскімі падарункамі, Феадора! Бранзалетка, відаць, каштоўная.

Ф е а д о р а (*суха*). Гэтую каштоўнасць падараваў мне не князь Раман.

Б о г ш а. А хто? Хацелася б ведаць...

Ф е а д о р а (*незадаволеная допытам*). Бранзалетку я атрымала некалі ў падарунак ад візантыйскага палкаводца Міхала Палеалога. (*З гонарам*). Я чула, ён выгнаў-такі з краіны лацінян і стаў імператарам.

Б о г ш а (*з іроніяй*). О, ты была каханкай будучага імператара! Прабач, а я думаў, што бранзалетка і мноства іншых каштоўнасцяў перапалі табе ад князя Льва Галіцкага. А можа... ад хана Менгу-Цімура?

Ф е а д о р а (*раздражнёна*). Ты выкраў мяне з княскага шатра і прывёз сюды, каб даведацца пра бранзалетку, Богша? Ты не баішся ўгнавіць Рамана?

Б о г ш а. Я хачу даведацца, каму ты служыш, візантыйская лялька! Для каго ты шпягуеш? (*Хапае Феадору за руку і моцна сціскае запясце*). Хто загадаў табе падгаварыць Рамана адмовіцца ад будаўніцтва замка? Каму перашкаджае крэпасць на Дняпры?

Ф е а д о р а (*вырывае руку*). А ты каму служыш, ліцвінскі воўк? Наваградскаму князю Шварну? Але яму твая крэпасць замінае ваяваць Русь. Полацкаму князю Ізяславу? Але як ён будзе хадзіць на бранскія землі? Можа, смаленскаму князю Фёдару? Але як яму рабіць набегі на Літву? (*Здзекліва*). Богша, я не разумею: каму ўвогуле, акрамя цябе, патрэбна гэтая крэпасць? Супакойся, і дай ім магчымасць без перашкодаў пазабіваць адзін аднаго!

Б о г ш а. А тутэйшыя людзі? Ты забылася пра іх, Феадора?

Ф е а д о р а. Тутэйшыя людзі – дзікуны, яны жывуць у лясах і балотах, ім не патрэбны замкі і крэпасці.

Б о г ш а (*задумліва*). Значыць, твае гаспадары сядзяць у Залатой Ардзе... Перад набегам Бурундую татарскі хан загадаў Данілу Галіцкаму дабраахвотна знішчыць крэпасныя сцены сваіх гарадоў. А цяпер... што, рыхтуецца новы паход? На Русь? На Літву? (*Уважліва глядзіць у вочы Феадоры*).

Ф е а д о р а (*паціскае плячыма*). Не разумею, пра што ты гаворыш, ваявода. (*Лагодным голасам*). Абодва мы сумленна служым дробнаму друцкаму князьку, далёкаму ад вялікай палітыкі. Не твая – і не мая – віна, што Раман да шаленства любіць заморскія віны, пародзістых коней ды прыгожых жанчын, і зусім не цікавіцца ўзвядзеннем замкаў ды будаўніцтвам гарадоў. (*Азіраецца на баках*). Ведаеш, я ахвотна вярнулася б у княскі шацёр і забылася пра нашую непрыемную размову.

Б о г ш а. А ты ўпэўнена, Феадора, што вернешся ў княскі шацёр? (*Бярэцца за меч*).

Ф е а д о р а (*іранічна*). Хочаш забіць мяне, Богша? А як ты растлумачыш князю Раману маё знікненне?

Б о г ш а (*сочыць за рэакцыяй супраціўніцы*). Недзе ў гэтых мясцінах знаходзіцца логава разбойніка Гвазда. Хціваму разбойніку спадабаліся твае дыяменты, а, можа, і ты сама. Вось ён і выкраў цябе з княскага лагера. Падабаецца табе такое тлумачэнне?

Ф е а д о р а. Ты забыўся пра дзяўчыну, якая бачыла нас разам. Вядома, сведку таксама можна забіць, але ж бранзалетка... Напэўна ўжо ўся вёска ведае пра шчодры падарунак заморскай прынцэсы. (*Пераможна ўсміхаецца*). Бывай, ваявода!

Феадора праходзіць паўз ваяводу, прыгае ў човен і адштурхоўваецца вяслом ад берага.

Б о г ш а (*глядзіць услед Феадоры*). Пракляцце! Спрытная курва... Пакуль князь дзеліць з табой ложка, я бяссільны... Але ўпадабанні князя хутка змяняюцца, Феадора ... І, здаецца, я ведаю, як іх змяніць...

З’яўляюцца Машэка і Яруня, заўважаюць Богшу і насцярожана вітаюцца з ім.

Б о г ш а (*падкрэслена прыязна*). Здарова, малойцы! Гэта ваш човен? (*Паказвае на перавернуты ўверх днішчам човен*).

М а ш э к а. Можа, і наш.

Б о г ш а. Перавязіце на той бераг. Я добра заплачу.

Я р у н я. А ты, чалавеча, кім будзеш? (*Разглядае Богшу*). Па выглядзе – княскі дружыннік, можа, нават баярын...

Б о г ш а. Я – княскі ваявода з заставы на Дубровенцы. А вы чые будзеце?

Я р у н я (*з годнасцю*). Мы вольныя людзі, рыбакі. Гэта Машэкаў човен. (*Паказвае на сябра*).

Б о г ш а (*разглядае Машэку*). Такому асілку – на мядзведзя сам-насам хадзіць, а не рыбу ў сеці лавіць.

Я р у н я. А Машэка і з рыбай, і з мядзведзьмі ўпраўляецца! (*Азіраецца па баках*). А ты не бачыў, ваявода, нашых дзяўчат? Абяцалі нас ля гэтага чаўна чакаць – і няма. Можа, ты іх выпадкова настрашыў?

М а ш э к а (*ціха*). Хай бы толькі паспрабаваў!

Б о г ш а. Бачыў адну і нават слухаў. Вельмі прыгожа спявала. (*Усміхаецца*). Але засаромелася і ўцякла.

Я р у н я (проста). Гэта Любава, Машэкава нявеста! (*Зноў азіраецца па баках*). А дзе маю Каліну чэрці носяць?

Б о г ш а (*разглядаючы Машэку*). Спрытны ты хлопец, Машэка. І човен у цябе ёсць, і нявеста... (*Раптоўна*). А ці чулі, вы, малойцы, што мы збіраемся крэпасць рубіць на сутоку Дубровенкі і Дняпра?

Я р у н я. Чуць – чулі, але што нам да таго? Гэта справы княскія.

Б о г ш а. Памыляешся, хлопча. (*Натхнёна*). Будзе замак – будзе горад, а як горад – то і рамёствы, гандаль, будзе вам, рыбакам, каму свой улоў прадаваць. А, не дай Бог, надызде вораг – не па лясках ды балотах як зайцы будзеце хавацца, а за крэпаснымі сценамі як сапраўдныя мужы бараніцца. Прыходзьце да мяне, як распачнецца будаўніцтва, мне такія асілкі патрэбныя.

Я р у н я (*зацікаўлена*). А ці добрая будзе плата за працу?

Б о г ш а. Не пашкадуеце, слова гонару. Накупляеце падарункаў сваім прыгажуням-нявестам ды яшчэ і на жыццё застанецца.

Я р у н я. А што, Машэка? (*Глядзіць на сябра*). Я хоць зараз!

М а ш э к а (*пераварочвае човен і спускае на ваду*). Ты казаў, баярын, табе на той бераг трэба?

З’ява другая

Праз тыдзень на тым самым месцы. Раніца. На перавернутым чаўне сядзяць Любава і Каліна. Любава задумліва ўглядаецца ўдалеч, яе сяброўка круціць у руках бранзалетку Феадоры.

К а л і н а. Раскажы яшчэ раз! Проста зняла з рукі і табе падаравала?

Л ю б а в а (*абыякава*). Проста зняла і падаравала.

К а л і н а (*разглядае бранзалетку*). Нетутэйшага майстра праца! Уяўляеш колькі такая бранзалетка каштуе? Якраз вам з Машэкам на вяселле падарунак.

Л ю б а в а. Не ведаю, Каліна, калі тое вяселле будзе.

К а л і н а (*пераканана*). Затое я ведаю. Вось вернуцца Машэка з Яруням з будаўніцтва замка – і згуляем два вяселлі, разам, як дамаўляліся. (*Заклапочана*). Толькі б мой не завёў сабе якую кралю: надта ён ласы на чужыя кілбасы. Ніколі не праміне, каб каторую маладзіцу не абняць, не ўшчыкнуць. (*З зайздрасцю*). Добра табе: Машэка нават не глядзіць у бок іншых дзяўчат.

Л ю б а в а (*глядзіць на сяброўку*). Кахаеш Яруню?

К а л і н а (*сярдзіта*). Кахаю, хоць ён, шалапут, таго і не заслугоўвае.

Л ю б а в а (*думаючы пра сваё*). А адкуль ты ведаеш, што яго кахаеш?

К а л і н а. Дзівачка: такое душой адчуваюць. Як убачу яго – маё сэрца адразу і затрапечыцца, як у злоўленай птушкі. А ў цябе з Машэкам хіба іначай?

Л ю б а в а. Іначай. Няма ў мяне нікога мілейшага і раднейшага за яго. Калі ён побач – мне так спакойна, так утульна. Ведаю, што нічога злога са мной не здарыцца, ніхто мяне не пакрыўдзіць. Але маё сэрца не трапечыцца, як у злоўленай птушкі?

К а л і н а (*недаўменна*). Але ж ты яго кахаеш?

Л ю б а в а. Кахаю. Толькі... (*Замаўкае*).

К а л і н а (*нецярыліва*). Толькі?

Л ю б а в а (*сумным голасам*). Толькі, што я ведаю пра каханне, Каліна? Пра жыццё. Пра людзей. Пра свет за нашай вёскай. Вось я штодня гляджу з гэтага месца на Дняпро – і бачу той самы краявід. І ніколі не даведаюся, што там, за паваротам ракі...

К а л і н а. Такі самы краявід. Не падабаюцца мне твае думкі, сяброўка! І настрой твой мне не падабаецца. (*Бадзёрым голасам*) Ты такая шчаслівая, Любава! Жаніх у цябе – лепшы ў ваколіцы, заморскія прынцэсы табе падарункі дораць. (*Жартаўліва*). Як ты думаеш, ці няма ў яе яшчэ адной непатрэбнай бранзалеткі?

Л ю б а в а (*усміхаецца*). А ты часцей прыходзь на бераг Дняпра. Раптам з туману выплыве човен, а ў ім – князеўна з падарункам.

К а л і н а. Альбо князь. (*Ускрыквае*). Зірні! (*Хапае сяброўку за руку і паказвае ў бок ракі*).

Да берага прычальвае човен, з яго выходзяць князь Раман і ваявода Богша. Князь Раман – яшчэ малады, вельмі прыгожы мужчына, але на ягоным арыстакратычным твары ўжо адбілася пячатка стомленасці і перасыту жыццём.

Б о г ш а (*убачыўшы Любаву*). Табе пашанцавала, княжа. Яна тут.

Р а м а н (*з усмешкай*). Але каторая з іх? (*Спыняе Богшу, які хоча паказаць яму Любаву*). Пачакай, я сам адгадаю. Не адгадаю – значыць, не лёс.

Раман падыходзіць бліжэй да дзяўчат і ўглядаецца ў іх твары. Каліна няўпэўнена азіраецца па баках, Любава смела глядзіць у твар князю.

Р а м а н (*спыніўшыся перад Любай*). Цябе завуць Любай? І ты спяваеш так, што рыбакі вар’яцеюць і ў распачы кідаюцца ў дняпроўскія хвалі?

Л ю б а в а (*усміхаецца*). Здаецца, яшчэ ні адзін не ўтапіўся, пане.

Р а м а н. Я князь друцкі Раман. Ты верыш у прызначэнне, Любава, у вешчыя сны?

Л ю б а в а. Я веру ў Госпада Бога. У снах ён абвяшчае нам сваю волю.

Р а м а н. Праўда. Вось ужо каторы год мяне пераследуе загадкавы сон. Спачатку я чую голас, які мяне некуды кліча, просіць дапамагчы. Мая душа ператвараецца ў анёла і ляціць далёка-далёка, ажно пакуль не апынаецца над морам. Там, у сіняй бездані я бачу на дне дзіўную істоту – марскую зорку. Яна поўзае па пяску, растапырвае шчупальцы і просіць мяне: “О, анёле! Калісьці я была звычайнай нябеснай зоркай, але загледзелася на сваё адлюстраванне ў вадзе, і ўпала ў мора, ператварыўшыся ў жывую істоту. Малю цябе: вырві мяне з акіянскіх глыбіняў і зноў прымацуй да крыштальнага неба!” (*Замаяўкае*).

Л ю б а в а (*сур’эзна*). Ты выканаў просьбу марской зоркі, княжа?

Р а м а н. Яшчэ не. Бо толькі пачуўшы, як ты спяваеш, я зразумеў сэнс вешчага сну.

К а л і н а (*не вытрымаўшы*). Якая прыгожая казачка! Няўжо сапраўды існуе такая рыбіна?

Р а м а н (*кінуўшы гнеўны позірк на Каліну*). Ужо некалькі дзён я падплываю на чаўне да гэтага берага, слухаю твае песні, але не асмельваюся загаварыць з табой, Любава.

К а л і н а. Князь такі нясмелы! Можа ў сне князь бачыў і цмока, які вартуе марскую зорку?

Р а м а н (*да Каліны, скрозь зубы*). Змоўч!

Л ю б а в а (*бярэ сяброўку за руку*). Не трэба, Каліна. (*Да князя*). Чаго ты хочаш, княжа?

Р а м а н. Няшмат. Дазволь мне бачыцца з табой, размаўляць, слухаць, як ты спяваеш.

Л ю б а в а. Я не магу табе гэта забараніць. Прыходзь, калі хочаш, сёння да нас на вячоркі. (*Усміхаецца*). Збярэцца шмат дзяўчат. Можа, якая спадабаецца табе і ты ўзнясеш яе на неба.

Р а м а н. Я ўжо знайшоў сваю зорку, Любава. Спадзяюся, не ўсе твае сяброўкі такія злыя на язык? (*Кідае позірк на Каліну*).

Раман схіляе галаву ў ветлівым паклоне, сядзе ў човен і разам з Богшам адплывае.

К а л і н а (*калі човен адплывае досыць далёка*). Якая ты даверлівая, Любава! Каго ты слухаеш? Усё гэта – хлусня, каб задурыць табе галаву! (*Занепакоена глядзіць на Любаву*). Што з табой, сяброўка?

Л ю б а в а (*трымаеца за сэрца*). Сэрца. Трапечацца як у злоўленай птушкі...

З’ява трэцяя

Рыбацкае паселішча. На лаўцы перад хатай сядзіць групка дзяўчат і спявае. Побач стаіць групка хлопцаў і перашэптываецца, паглядаючы на дзяўчат. Асобна стаяць Каліна з Любай, Каліна трымае сяброўку за плечы і горача ў нечым пераконвае.

К а л і н а. Не падавай віду, што ты яго баішся! Проста не звяртай на яго ўвагі!

Л ю б а в а. Думаеш, мне гэта лёгка зрабіць? (*Вырываецца*). Пусці, я лепей схаваюся.

К а л і н а. Не! Князь адразу здагадаецца, што ён табе неабыхавы.

Спевы раптоўна сціхаюць. Сярод дзяўчат і хлопцаў узнікае пярэпалах, чуваць галасы: “Князь! Князь! Зноў прыйшоў! Ай да Любава! Як прываражыла!”

К а л і н а (*да хлопцаў і дзяўчат*). Рабіце, як я вам казалі! (*Тупнуўшы нагой*). Таньчым! (*Хане Любаву за руку і цягне таньчыць*).

Гучыць імклівая музыка, хлопцы і дзяўчаты разбіваюцца на пары і пачынаюць таньчыць. Каліна кружыцца з сяброўкай і калі з’яўляецца князь Раман, ён ніяк не можа падступіцца да сваёй выбранніцы: на ягоным шляху ўзнікае нібы незнарок то адна пара, то другая. Потым хлопцы і дзяўчаты ўтвараюць карагод вакол Любавы, потым зноў разбіваюцца на пары, потым зноў водзяць карагод... Нарэшце князю ўдаецца схпіць Любаву за руку і прыцягнуць да сябе. Пары разлітаюцца ўсё далей, пакідаючы князя і Любаву сам-насам у цэнтры нябачнага магічнага кола.

Р а м а н. Чаму ты ўцякаеш ад мяне? (*Зазірае Любаве ў вочы*). Няўжо ты не разумееш, што нашая сустрэча наканавана лёсам?

Л ю б а в а (*схаваўшы вочы*). Разумею.

Р а м а н. Тады чаму ты спрабуеш унікнуць лёсу?

Л ю б а в а. Бо ён – цяжкі і горкі.

Р а м а н. Няпраўда. Ён радасны і шчаслівы, бо мы кахаем адзін аднаго. (*Настойліва*). Так?

Л ю б а в а (*без сілаў*). Так.

Князь Раман абдымае Любаву і цалуе моцна-моцна, доўга-доўга, ажно пакуль іх не паглынае цемра...

З’ява чацвёртая

На беразе Дняпра недалёка ад рыбацкага паселішча праз месяц. Позні вечар. Да берага падплывае човен, з яго выходзяць два княскія дружыннікі.

1-ы Д р у ж ы н н і к. Здаецца, тут. (*Азіраецца*). Але дзеўкі пакуль няма.

2-гі Д р у ж ы н н і к (*незадаволена*). Цьфу! Не па душы мне такія даручэнні: князю палюбоўніц дастаўляць.

1-ы Д р у ж ы н н і к. Затое ўзнагарода нас чакае шчодрая.

2-гі Д р у ж ы н н і к. А што цяпер будзе з візантыйкай? Я чуў, наш князь атрымаў яе ў падарунак ад Льва Галіцкага. Можа, і Раман каму-небудзь яе падорыць?

1-ы Д р у ж ы н н і к (*разважліва*). Не нашага розуму справа. Табе не падорыць.

2-гі Д р у ж ы н н і к (*нядобра ўсміхаецца*). А Феадора, мусіць, добра б нам заплаціла, каб мы новую княскую палюбоўніцу па дарозе незнарок утапілі.

1-ы Д р у ж ы н н і к. Глядзі, каб цябе самога незнарок не ўтапілі за такія думкі! (*Прыслухоўваецца*). Ціха! Здаецца, ідзе.

З-за дрэў паказваецца Любава з вузлом у руках, услед за ёй бяжыць Каліна.

К а л і н а. Любава, вярніся!

Л ю б а в а (*спыняецца на хвіліну*) Не хадзі за мной, Каліна, гэта небяспечна.

К а л і н а. Апамятайся, сяброўка: што ты надумала?!

Л ю б а в а. Ах, Каліна: я ўжо даўно ні пра што не думаю. Лячу, як парушынка па ветру.

К а л і н а (*злосна*). Як у вір галавой ты ляціш! Ён загубіць цябе, нацешыцца і выкіне з княскіх харомаў. Не ты першая, не ты апошняя!

Л ю б а в а. Значыць, такі мой лёс. (*Усхвалявана*). Каліна, я кахаю яго.

К а л і н а. А Машэка? Што я яму скажу, калі ён вернецца?

Л ю б а в а. Скажы, што Любава не вартая ягонага пачуцця. Калі зможа – няхай забудзе.

К а л і н а. А калі не зможа?..

1-ы Д р у ж ы н н і к (*падае знак*). Мы тут, дзеўка.

Л ю б а в а. Бывай, Каліна! (*Нечакана падбягае да сяброўкі і працягвае ёй бранзалетку Феадоры*). Вазьмі на памяць! (*Паварочваецца і рашуча ідзе да чоўна*).

2-гі Д р у ж ы н н і к (*усміхаецца, заўважыўшы у руках у Любавы вузел з адзеннем*). Навошта табе гэты вузел, прыгажуня? Збіраешся насіць у княскіх харомах вясковыя лахманы?

Л ю б а в а (*з выклікам*). А раптам мне не спадабаецца ў харомах і я захачу вярнуцца? (*Аддае вузел разгубленаму дружынніку*).

2-гі Д р у ж ы н н і к (*нядобрым позіткам глядзіць на Каліну*). А, можа, і сяброўку тваю захопім? (*Паварочваецца да 1-га Дружынніка*). Навошта нам сведкі? (*Бярэцца за меч*).

Л ю б а в а (*гнеўна*). Паспрабуй крануць яе хоць пальцам – і я не ўстану з каленяў, пакуль не выпрашу ў князя тваёй смерці!

2-гі Д р у ж ы н н і к (*прымірэнча*). Жартаў не разумееш? (*Ціха*). Нейкая шалёная дзеўка!

1-ы Дружыннік дапамагае Любаве сесці ў човен, 2-гі Дружыннік сядзе ўслед за імі. Човен адплывае. Каліна сядзіць на беразе і плача, закрыўшы твар рукамі.

Праз нейкі момант чуваць плёскаць вады і з цемры паказваецца нос чаўна.

К а л і н а (*усхопліваецца, радасна*). Любава!

Човен прычальвае да берага, з яго выходзяць Яруня і Машэка.

Я р у н я. Каліна, радасць мая!

К а л і н а (*са страхам*). Машэка...

Яруня падбягае да Каліны і сціскае яе ў абдымках. Машэка тым часам выцягвае човен на бераг.

Я р у н я (*пяшчотна*). Ты што, плакала, дурнічка? (*Сцірае рукой слёзы са шчакі дзяўчыны*). Мусіць, надта сумавала без мяне. Нічога, я цябе зараз суцешу. Паглядзі, якія падарункі я прывёз. (*Бяжыць да чаўна за падарункамі*).

М а ш э к а (*здалёк*). Вечар добры, Каліна.

К а л і н а (*ціха*). Калі ён добры, Машэка.

Я р у н я (*вярнуўшыся з падарункамі*). Вось! (*Вымае з торбы і працягвае Каліне пацеркі, завушніцы, хусткі, каляровыя ленты і іншыя ўвасабленні бяхітрасных жаночых мараў*). Каб ты ведала, колькі грошай мы зарабілі! А які замак паставілі – цапачка! Ужо амаль гатовы, толькі вежы ўзвесці. (*З гонарам за сябра*). Асабліва Машэка пастараўся, не было яму роўных. Адзін вялізныя бявенні на гару ўсцягваў, камлі абцёсваў, у зруб клаў. Сам князь прыязджаў на яго падзівіцца!

К а л і н а (*не вытрымлівае*). Каб ён згарэў той князь, разам са сваім замкам!

Я р у н я (*здзіўлена*). А чым цябе князь угнявіў? (*Жартаўліва*). Малады, прыгожы, дзеўкам падабаецца! (*Спрабуе ўшчыкнуць Каліну за бок, але дзяўчына ўхіляецца*).

М а ш э к а (*падыходзіць да Каліны*). Дзе Любава?

К а л і н а (*заходзіцца плачам*). Бяда, Машэка, страшэнная бяда здарылася! Няма з намі яснай зорачкі, салодкагалосай Любавачкі! Упаляваў яе чорны каршук і занёс у сваё пагане гнездо!

Я р у н я. Кажы па-людску: што здарылася?!

К а л і н а. Пакуль вы там замкі будавалі, малады князь пяхчотнымі слоўцамі ачмурыў галаву беднай Любаве і забраў да сябе ў палац.

М а ш э к а (*крычыць нечалавечым голасам*). Калі?!

К а л і н а (*уцягнуўшы галаву ў плечы*). Вось толькі што двое дружыннікаў на чаўне яе павезлі...

Машэка кідаецца да чаўна і спускае яго на ваду.

Я р у н я. Пачакай, Машэка, я з табой!

Яруня ледзь паспявае ўскочыць у човен, як човен знікае ў цемры.

К а л і н а (*галосіць*). А мая ж ты сябровачка, што ты нарабіла? Ці разумееш ты, якое вогнішча расклала, якое няшчасце на нашыя плечы ўзваліла?

З’ява пятая

Ля княскага шатра на левым беразе Дняпра. Князь Раман і Любава глядзяць на крэпасць, якая вырасла на процілеглым беразе. Крыху далей ад шатра накрытыя сталы, за якімі піруюць дружыннікі на чале з ваяводам Богшам.

Р а м а н (*узнёсла*). Толькі цяпер я зразумеў дзеля чаго пабудаваны гэты замак. Не з-за нейкіх там татар, якімі палохае мяне Богша. Не дзеля таго, каб вакол замка потым вырас горад. Ён для цябе, Любава. Каб ты была ў ім гаспадыняй.

Л ю б а в а (*адмоўна махае галавой*). Я баюся тоўстых сцен і цяжкіх дахаў.

Дружыннікі за сталом узнімаюць кубкі і крычаць: “Здароўе князя!”, “Віват ваяводу!”, “За новы замак!”

Р а м а н (*не звяртаючы ўвагі на крыкі дружыннікаў*). Ты, як і я, любіш свабоду. Любіш жыццё. (*Узяўшы рукі дзяўчыны ў свае рукі*). Я пакажу табе вялікі свет, Любава. (*З лёгкім сумам*). Ён цудоўны, калі глядзець на яго закаханымі вачыма. А замак... Мы будзем вяртацца ў яго пасля нашых падарожжаў.

Л ю б а в а. Дай мне толькі сабрацца з думкамі, Раман. Я ўсё яшчэ не магу зразумець: дзе я і што раблю?

Нечакана чуваць нейкі шум, крыкі, лязгат зброі. Да княскага шатра прарываецца нібы раз’юшаны мядзведзь Машэка, дружыннікі намагаюцца яго

спыніць. Машэка ўзброены доўгім шастом, якім ён спрытна пракладае сабе дарогу да Любавы.

Р а м а н (*здзіўлена*). А гэта што такое?

Л ю б а в а (*ускрыквае*). Машэка! (*Міжволі робіць некалькі крокаў да Машэкі, але, апамятаўшыся, спыняецца*).

М а ш э к а (*крычыць*). Любава, я прыйшоў па цябе!

Л ю б а в а (*правёўшы далонню ля вачэй*). Не... Машэка, не... я не хачу. (*Адступае назад і хаваецца за князя Рамана*).

Богша і дружыннікі, якія сядзелі за сталом, усхопліваюцца і акружаюць князя з Любавай.

Б о г ш а (*да дружыннікаў*). Схапіць яго!

1-ы Д р у ж ы н н і к (*намагаючыся падступіцца да Машэкі*). Лёгка сказаць!

Богша моўчкі вымае меч і ідзе проста на Машэку, некалькі разоў ухіляецца ад удараў шапта і ўрэшце па-майстэрску выбівае яго з рук хлопца. Машэка на імгненне губляецца, Богша прыстаўляе яму да горла меч, а дружыннікі накідваюцца і валяць хлопца на зямлю.

М а ш э к а (*рычыць*). Вярні мне яе! Я заб'ю цябе, князь!

Б о г ш а (*запытальна глядзіць на князя*). Што з ім рабіць, княжа?

Р а м а н (*здзіўлена глядзіць на Богшу*). Ты не ведаеш, што рабіць са злачынцам, які ўзняў руку на князя?

Б о г ш а (*няўпэўнена*). Але я думаў... (*Кідае позірк на Любаву*). І потым, ён вызначыўся пры будаўніцтве крэпасці.

Р а м а н. Пляваць мне на крэпасць! (*Абражана*). Каб нейкі мужык кідаўся на мяне... з палкай! (*Робіць знак дружыннікам*). Забіць сабаку!

Л ю б а в а. Не! Я прашу цябе, Раман! (*Падае перад князем на калені*). Даруй яму! Дзеля нашага кахання!

Р а м а н (*мякка*). Устань, Любава! (*Дапамагае Любаве ўзняцца з каленяў*). Калі ты просіш – я дарую яму. (*Усміхаецца*). Дзеля нашага кахання я здатны і на больш неразумныя ўчынкі.

Б о г ш а (*да дружыннікаў*). Кіньце яго ў поруб, а калі астыне – выпусціце.

Дружыннікі ставяць звязанага Машэку на ногі і вядуць прэч, злосна штурхаючы ў спіну.

Нечакана чуваць крыкі: “Трымайся, Машэка! Я іду на дапамогу!” Ля шатра з'яўляецца запыханы Яруня з такім самым шастом, як быў у Машэкі.

Р а м а н (*здзіўлена*). Яшчэ адзін? (*Пераводзіць погляд на Богшу*). Ну, гэта ўжо занадта, ваявода!

Я р у н я (*ацаніўшы сітуацыю*). Здаецца, я не туды трапіў, панове. А дзе частуюць тых, хто будаваў крэпасць?

Б о г ш а (да дружыннікаў). Узяць яго!

Яруня кідае шэст і ўцякае з усіх ног. Некалькі дружыннікаў бяжыць услед за ім.

З’ява шостая

У Чорным лесе. Па дарозе брыдзе, нягледзячы пад ногі, Машэка: у разарваным адзенні, увесь збіты і акрываўлены. Нечакана з дрэва на яго скача разбойнік Гвозд з нажом у руцэ, але прамахваецца і падае проста пад ногі Машэку.

Г в о з д. Пярун мяне забі! (*Хапаецца за нагу, выпусціўшы нож*).
Праклятая старасць!

Машэка моўчкі глядзіць на старога разбойніка.

Г в о з д. Што вылупіўся, дурань? Уцякай, пакуль жывы!

М а ш э к а. Ты хто?

Г в о з д. Хіба не бачыш? Царэўна Несмяяна! (*Не заўважыўшы ніякіх эмоцый на твары хлопца*). Разбойнік я, Гвозд! Чуў пра такога?

М а ш э к а. Чуў. Ты хацеў мяне забіць?

Г в о з д (*злосна*). А нягож. І забіў бы, каб не падварнуў нагу.

М а ш э к а. Уставай. (*Падбірае нож і працягвае разбойніку*).

Г в о з д (*здзіўлена*). Ты што, сапраўды дурань?

М а ш э к а. Уставай і забі мяне, дзядзька, я гэтага хачу. (*Падае разбойніку другую руку*).

Г в о з д (*узняўшыся з дапамогай Машэкі з зямлі*). Паслухай, хто з нас з дуба зваліўся: ты ці я?

М а ш э к а. Бяры. (*Настойліва прымушае разбойніка ўзяць нож*).

Г в о з д (*адвёўшы руку за спіну разглядае Машэку*). Хлопча, табе даводзілася бачыць, як вуж спрабуе праглынуць балотную чарапаху? А як лісіца задзіраецца з мядзведзем? З такім жа поспехам я магу забіць такога асілка як ты. (*Прымірэнча*). Давай разыдземся па добраму.

М а ш э к а. Калі ты не заб’еш мяне, я заб’ю цябе, Гвозд. Выбірай. (*Перахоплівае нож правай рукой*).

Г в о з д. Вось гэта ўжо больш разумнае рашэнне, хаця асабіста для мяне – непрыемнае. лепш забіваць, чым быць забітым – такі закон лесу. Давай прядзем і душэўна пагутарым: што здарылася?

М а ш э к а (*змрочна*). Не твая справа.

Г в о з д. А я і так ведаю: нейкая спрытная баба наставіла табе рогі.

М а ш э к а. Змоўч! (*Імкліва прыстаўляе нож да горла разбойніка*).

Г в о з д. Я маўчу, толькі скажы, што гэта няпраўда.

Машэка моўчкі апускае нож.

Г в о з д (*спачувальна*). Вось бачыш. Давай усё-ткі прысядзім.

Гвозд і Машэка сядваюць на паваленае дрэва.

Г в о з д. Як цябе завуць, хлопча?

М а ш э к а. Машэка.

Г в о з д. Ты прасіў забіць цябе, Машэка. А ці не лепей было б забіць яе? Яго? Усіх, хто быў сведкам тваёй ганьбы?

М а ш э к а (*панура*). Я спрабаваў забіць князя. Дружыннікі схапілі мяне, звязалі і кінулі ў поруб. Потым выпусцілі – па яе просьбе.

Г в о з д. І ты здаўся? Адступіўся пасля першай няўдалай спробы? Не зрабіў другой, трэцяй, дзесятай? Не абвінаваціў у сваіх няшчасцях увесь род чалавечы і не спрабаваў яго вынішчыць?

М а ш э к а. Ты пра што, стары?

Г в о з д. Калісьці найўным шчанюком я таксама прыпоўз у лес залізваць раны, нанесеныя маімі суродзічамі. Кроў біла мне ў галаву, грудзі разрываліся ад гневу, я не мог зразумець, як такія рэчы здараюцца ў божым свеце. Але цяпер я нават удзячны тым лотрам, бо дзякуючы ім мне адкрылася вялікая таямніца: свет аблудны і нікчэмны, і сам Бог прагне яго знішчэння. (*Азірнуўшыся па баках, таямнічым шэптам*). Машэка, я чуў Голас. Сам Гасподзь звярнуўся да мяне і папрасіў выканаць адну непрыемную, але вельмі патрэбную працу. Бог хоча стварыць новы, дасканалы свет, але Ён хоча, каб самі людзі дапамаглі Яму знішчыць свет стары: поўны гвалту, хлусні, здрадаў і ашуканстваў. (*Горача*). Гасподзь набірае Чорных Анёлаў, сынока, разбойнікаў, забойцаў! Мы патопім стары свет у крыві і з Божай дапамогай збудуем новы, шчаслівы свет!

М а ш э к а. Тут, на зямлі?

Г в о з д. Тут, на зямлі! Не на небе, як вучаць нас папы!

М а ш э к а (*вагаецца*). Ты ўпэнены, што чуў голас... Госпада?

Г в о з д. Машэка, у такіх справах не памыляюцца! Клянуся на святым крыжы!

М а ш э к а. Чорныя Анёлы... Я пачынаю разумець цябе, дзядзька. (*Рашуча*). Вазьмі мяне ў сваю ватагу, атаман!

Г в о з д (*чухае патыліцу*). З ватагай – праблемы, сынока. Многія прыходзілі да мяне, каб стаць разбойнікамі. Але адны неўзабаве паўцякалі, нарабаваўшы золата, каб у далёкіх краях зрабіцца заможнымі, паважанымі людзьмі. Іншыя вярнуліся дадому, спатоліўшы прагу асабістай помсты. Ну, і вядома, былі няздары, якія далі сябе злавіць княскім дружыннікам і павіслі на бярозавым суку. (*Разводзіць рукамі*). Непрыкметна на старасці гадоў я застаўся зусім адзін.

М а ш э к а (*цвёрда*). Цяпер нас будзе двое.

Г в о з д. Ты гатовы замацаваць свае словы крывавай прысягай разбойнікаў, пасля якой няма вяртання назад?

М а ш э к а (*павагаўшыся*). Гатовы, дзядзька.

Г в о з д. Тады клянися, што заб'еш першага ж чалавека, які з'явіцца на гэтай дарозе: ці то будзе заможны купец ці галодны жабрак, нямоглы

старац ці маленькі хлопчык, мужчына з азызлым тварам ці прыгожая кабета.

М а ш э к а (*навагаўшыся*). Клянуся.

Г в о з д. Цяпер сядзі і чакай. Ты мне падабаешся, хлопча. Зычу, каб на гэтай дарозе з'явіўся сёння найгоршы прадстаўнік роду чалавечага.

Машэка і Гвозд сядзяць і чакаюць. Неўзабаве чуваць нечыя крокі і прыглушаны голас.

Г в о з д. Чуеш? Нядоўга ты чакаў. Госпаду не церпіцца выпрабаваць цябе ў справе.

На дарозе паказваецца постаць манаха Аўраамкі.

Г в о з д. Да д'ябла: манах! Не пашанцавала табе, хлопча. (*Уважліва глядзіць на Машэку*). Можа, адступішся?

М а ш э к а (*чужым голасам*). Не. Якая цяпер розніца? (*Узнімаецца на ногі*).

А ў р а а м к а (*бубніць словы псалмы*). Не збаішся страху начнога, ні стралы, што ўдзень пралятае, ні пошасці, што ў цемры ходзіць, ані пошасці, што нішчыць апоўдні. Упадзе тысяча побач з табою, і дзесяць тысяч праваруч ад цябе, але да цябе не наблізіцца: толькі глядзецьмеш вачыма тваімі і ўбачыш помсту бязбожнікам. Бо сказаў Ты: Гасподзь – надзея мая; Усявышняга выбраў ты прыстанішчам тваім; ліха цябе не спаткае, і пошасць жытла твайго не зачэпіць; бо анёлам Сваім наказвае пра цябе – ахоўваць цябе на ўсіх дарогах тваіх... (*Заўважыўшы Машэку, узрадавана*). Машэка! Як добра, што я цябе сустрэў! (*Баязліва азіраецца на баках*). Кажуць, у гэтым лесе водзяцца разбойнікі! (*Вітаецца з Гваздом*). Мір табе, добры чалавек! (*Да Машэкі*). А дзе твая прыгажуня-Любава: вы ўжо згулялі вяселле?

Машэка моўчкі падыходзіць да манаха і ўсаджвае нож яму ў живот.

А ў р а а м к а (*збялеўшы*). Чаму?.. (*Бездыханны падае на зямлю*).

Г в о з д. Зух ты, Машэка! Ён цябе ведаў?

М а ш э к а. Яму падалося. (*Як заварожаны глядзіць на акрываўлены нож у сваёй руцэ*).

Г в о з д (*торгае Машэку за руку*). Уцякайма, хлопча. Апошнім часам па дарозе шныраць княскія дружыннікі.

Гвозд і Машэка знікаюць між дрэў.

Выход у антракте

Дзяўчынка ва ўсе вочы глядзіць на Аўраамку, уражаная ягоным аповядам.

Д з я ў ч ы н к а. Машэка забіў цябе? А потым ты ўваскрос, як Хрыстос? *(Не вытрымлівае і дакранаецца да Аўраамкі рукой, каб упэўніцца, што размаўляе з жывым чалавекам).*

А ў р а а м к а *(усміхаецца)*. Не бойся, ты размаўляеш не з прывідам. Відаць, у апошні момант Машэка ўсё ж завагаўся і ўдар атрымаўся недакладным. А потым мяне падабралі княскія дружыннікі. Так ці інакш, Гасподзь не дапусціў маёй смерці.

Д з я ў ч ы н к а. Скажы, Аўраамка: калі б Любава не здрадзіла Машэку, ён ніколі б не пайшоў у разбойнікі?

А ў р а а м к а *(задумліва)*. Душа чалавека як возера: зверху плешчыцца чыстая вада, а на дне тоіцца бруд. Наляцела віхура, ускалыхнула возера і вынесла бруд на паверхню. Так сталася з Машэкам і, відаць, бруд на дне ягонай душы таілася шмат. А бывае пражыве чалавек усю жыццё ў спакоі, так і не даведаўшыся, якія змрочныя сілы хаваліся ўглыбіні ягонай душы...

Сілуэты манаха і дзяўчынкі знікаюць у цемры.

ДЗЕЯ ДРУГАЯ

Я акунуўся ў кроў ды так глыбока,
Што нават калі б змог цяпер спыніцца,
Вяртацца мне было б таксама цяжка,
Як і брысці далей...

У. Шэкспір. Макбет

З’ява сёмая

Лагер разбойнікаў у Чорным лесе. Мінуў год. На паваленым дрэве сядзяць Яруня і Каліна. На каленях у дзяўчыны расцелены рушнік, на рушніку ляжаць яйкі, кілбасы, піражкі і іншыя вясковыя прысмакі.

Я р у н я. Смаката! *(Запіхвае ў рот кавалак кілбасы і палову піражка).*

К а л і н а *(клапатліва)*. Еш, міленькі, еш. Зусім схуднеў ты ў гэтым лесе.

Я р у н я *(праглынуўшы другую палову піражка)*. Роднай хатай пахне!

К а л і н а. Калі ўжо ты вернешся ў родную хату, няшчасце маё?

Я р у н я *(важна)*. Вось дапамагу Машэку зруйнаваць замак і выгнаць з нашых земляў княскіх дружыннікаў – і вярнуся.

К а л і н а. Самі не ведаеце, чаго хочаце: то будзеце, то руйнуеце. Чаму Машэка ўсхадзіўся – зразумела, але табе што да гэтага?

Я р у н я. Я сябра ў бядзе не кіну. У нас з ім з дзяцінства заведзена: куды адзін, туды і другі.

К а л і н а (*незадаволена*). Адзін галаву ў пятлю суне – і другі следам!

З-за дрэў з’яўляецца Гвозд, заўважыўшы побач з Яруням Каліну, асуджальна пакачвае галавой.

Г в о з д (*мармыча сабе пад нос*). Сучка ў воўчай зграі – гэта нядобра.

Я р у н я. Дзед, пачастуйся хатнімі прысмакамі!

Г в о з д (*змрочна*). Не хачу. У мяне ад іх дрыстун. (*Пасля паўзы*). Машэка не вярнуўся?

Я р у н я. Яшчэ не.

Г в о з д (*мырмыча*). Нядобра, нядобра. (*Сыходзіць*).

К а л і н а (*баязліва*). Які цяжкі позірк! Хто гэта?

Я р у н я. Гвозд. Чула пра такога?

К а л і н а. Хто ж не чуў? (*Жагнаецца*). Нас маці ягоным іменем ў дзяцінстве пужала.

Я р у н я. Слаўныя дні Гвазда даўно мінулі. (*З гонарам*). Цяпер Машэка ў нас атаманам, а Гвозд пры ім – толькі дарадца.

К а л і н а. Знайшоў чым хваліцца! Цяпер кабеты пужаюць дзяцей іменем Машэкі.

Я р у н я. Машэку людзі празвалі Львом: за ягоную смеласць.

К а л і н а. А, можа, за ягоную крыважэрнасць? (*З мальбой*). Вяртайся дахаты, Яруня!

Я р у н я. Зноў ты за сваё? (*Ласкавым голасам*). Зірні лепш, якія файныя падарункі я для цябе маю. (*Лезе ў торбу*).

К а л і н а. І бачыць не хачу! Знятыя з чужых шыяў пацеркі, адсечаныя разам з пальцамі пярсцёнкі?

Я р у н я. Цьфу! (*Адкідае прэч торбу*). Ідзі ўжо дадому, Каліна! Вернецца Машэка – будзе злавацца, убачыўшы ў лагера кабету. А тым больш – сяброўку здрадніцы-Любавы.

К а л і н а. Ніяк не можа пра яе забыцца?

Я р у н я. Услых ніколі пра яе не згадвае, але я ведаю: засела яна ў сэрцы атамана балючай стрэмкай.

К а л і н а. Я чула, князь Раман усё радзей яе наведвае. Жыве Любава ў новым замку як у вязніцы.

Я р у н я (*злосна*). Так ёй, прадажнай курве, і трэба! З-за яе прагнасці ды юрлівасці ўсе нашыя беды.

К а л і н а (*уздыхае*). А мне яе шкада. (*Глядзіць на бранзалетку на сваёй руцэ*). Не прагнасць ды юрлівасць згубілі Любаву, а недарэчныя летуценні і мары...

Я р у н я. Вядома, баба бабе заўсёды апраўданне знойдзе. (*Прыслухоўваецца*). Хавайся хутчэй, атаман вярнуўся!

Каліна хуценька цалуе Яруню і знікае паміж дрэў. З’яўляюцца разбойнікі на чале з Машэкам, яны вядуць палоннага ў накінутым на галаву мяшку.

Я р у н я (*усхопліваецца на ногі*). З добрым уловам цябе, атаман!
 М а ш э к а (*заўважыўшы пад нагамі Яруні шалупінне ад яек*).
 Смачна есці, сябра! (*З дакорам*). Зноў Каліна прыходзіла ў лагер?

Яруня паспешліва затоптвае шалупінне ў зямлю. З-за дрэў выходзіць на паляну Гвозд.

Г в о з д. Дзе так доўга бавіліся?
 М а ш э к а (*весела*). Пусцілі з дымам вёску, жыхары якой не хацелі
 з намі сябраваць, павесілі на бярозавых суках двух загуляўшых княскіх
 дружыннікаў, а вяртаючыся – злавілі вось гэтую птушачку.

Машэка падае знак двум разбойнікам, тыя скідваюць з галавы палоннай
 Феадоры мяшок і развязваюць ёй рукі.

Г в о з д (*здзіўлена*). Пярун мяне забі: баба!
 Я р у н я (*прысвітвае*). Прыгожую птушачку ты злавіў, Машэка.
 Г в о з д (*да Машэкі*). Чаму яна яшчэ жывая, сыноч?
 М а ш э к а. Яна сказала, што прыйшла ад самога князя да Машэкі.
 (*Да Феадоры*). Праўда?

Ф е а д о р а. Праўда. Я збегла ад князя Рамана і шукала ў лесе
 славутага атамана Машэку.

М а ш э к а. Вось ён я, перад табой. Кажы: чаго хацела?

Ф е а д о р а. Я прыйшла асабіста да цябе і толькі з табой буду
 размаўляць, без сведкаў.

Разбойнікі незадаволена шумяць.

М а ш э к а. Кажы пры ўсіх. Гэта мае браты, у мяне няма ад іх
 таямніц.

Ф е а д о р а (*паціснуўшы вусны*). Не. Я буду размаўляць толькі
 сам на сам.

М а ш э к а (*абыякава*). Павесіць яе. (*Падае знак двум разбойнікам*).

Разбойнікі шумяць у разнабой. Адны крычаць: “Правільна, атаман!
 Завабіць цябе хоча! Павесіць!” Іншыя не пагаджаюцца: “Навошта адразу
 вешаць? Прыгожая баба! Спачатку пазабавімся!” Двое разбойнікаў падыходзяць
 да Феадоры і бяруць яе пад рукі, каб весці на смерць.

Ф е а д о р а (*абярнуўшыся да Машэкі*). Я думала, ты хочаш
 адпомсціць князю Раману, зруйнаваць з зямлёй ненавісныя замкі і
 крэпасці, вызваліць свой край ад княскіх паслугачоў! (*Пагардліва*). А ты
 ваюеш толькі супраць жанчын, бо адна з нас балюча параніла тваё
 самалюбства!

Разбойнікі імгненна замаўкаюць і ва ўсе вочы глядзяць на жанчыну, якая асмелілася так абразіць іхняга бясстрашнага атамана. Машэка хапаецца за ручку кінжала, але нечалавечымі намаганнямі пераадольвае свой гнеў і адымае руку.

М а ш э к а. Я выслухаю цябе, кабета. А пасля... пасля цябе не павесяць. Ты памрэш іншай, доўгай і пакутлівай смерцю. (*Да разбойнікаў*). Пакіньце нас, хлопцы! (*Да Гвазда*). Ты, дзядзька, застанься! (*Да Феадоры*). Гэта мой дарадца, без яго я не прымаю важных рашэнняў.

Феадора ківае ў знак згоды. Разбойнікі моўчкі разыходзяцца.

Ф е а д о р а (*направіўшы валасы*). Я – Феадора, візантыйка, былая палубоўніца князя Рамана. Князь кінуў мяне і я паклялася яму адпомсціць, бо дочки майго народа не даруюць крыўдаў. Як бачыш, у нас з табой, Машэка, агульны вораг, агульная мэта, але рознае разуменне шляхоў яе дасягнення. (*Усміхаецца*). Канечне, спаліць мірную вёску, абрабаваць купецкі караван, павесіць двух загуляўшых дружыннікаў – слаўныя подзвігі, але такімі метадамі не пераможаш князя. Я думаю, ты вельмі смелы чалавек, магутны асілак, але наўрад ці ты чуў калі-небудзь такія словы як “тактыка”, “стратэгія”. Я навучу цябе, як выгнаць княскіх паслугачоў і самому стаць уладаром Прыдняпроўя. Каб захапіць замак на Дубровенцы, трэба перакрыць усе дарогі да крэпасці і спыніць дастаўку харчавання, заслаць у замак сваіх шпегаў і метадычна выразаць усе раз’езды і заставы. Князь Раман сядзіць у сваім Друцку і рэдка наведвае крэпасць, але я навучу цябе, як узяць яго ў палон. Я раскажу табе пра ягоныя звычкі і прыхамаці, пакажу ўлюбёныя месцы паляванняў і баляванняў, адкрыю ягоныя планы і мары...

М а ш э к а (*да Гвазда*). Што скажаш, бацька?

Г в о з д. Яна кажа праўду, сыноч. Але гэта ўжо не разбой, гэта вайна, Машэка. Я для такой забавы занадта стары.

М а ш э к а (*падумаўшы*). Я прымаю тваю прапанову, візантыйка. Будзеш маім дарадцам. (*Да Гвазда*). А ты адпачні, бацька.

Г в о з д (*брыдзе прэч і мармыча сабе пад нос*). Сучка ў воўчай зграі – нядобра, ох, нядобра.

З’ява восьмая

Замак на Дубровенцы. Пакоі ваяводы. Богша схіліўся над гліняным макетам крэпасці і нешта мармыча.

Б о г ш а (*разважае ўслых*). Такім чынам, з усходу падыход да крэпасці закрывае Днепр, з поўдня – Дубровенка, самым неабароненым месцам з’яўляецца паўночны захад, і там мы ўзвядзем дадатковую вежу з байніцамі...

Уваходзіць дружыннік, адзін з тых, што прыезджалі на чаўне за Любавай. Богша неахвотна адрываецца ад макету.

1-ы Дружыннік. Ваявода, цябе хочуць бачыць манах і княская палубоўніца.

Богша (*задумліва*). Княскага карабля не відаць?

1-ы Дружыннік. Яшчэ не.

Богша. Манаха пусці, а Любаве – колькі разоў я загадваў называць яе па імені – скажы, што я заняты. (*Зноў схіляецца над макетам*).

Дружыннік выходзіць, праз хвіліну з’яўляецца манах Аўраамка.

Аўраамка. Бог у помач, пане.

Богша (*прыязна*). Ты ўжо ўстаў на ногі, Аўраамка? Рады за цябе!

Аўраамка (*усміхаецца*). Я хаджу і цешуся з гэтага як гадавалае дзіця.

Богша. Упершыню бачу, каб чалавек аправіўся пасля такой жахлівай раны.

Аўраамка. Дзякуючы Богу, а яшчэ тваім дружыннікам, якія мяне падабралі, і лекару. Буду маліцца за іх усё жыццё.

Богша. Памаліся манах, памаліся... Спадзяюся, у замку за табой добры дагляд?

Аўраамка. Мною заапекавалася пані Любава. Яна аддае мне ўвесь свой час.

Богша (*ціха*). Так, часу ў яе цяпер шмат.

Аўраамка. Я не хацеў бы злоўжываць тваёй гасціннасцю, пане... Магу я пакінуць замак?

Богша. Вядома, у любы момант. Калі чуешся добра, каб гэта зрабіць.

Аўраамка (*мнецца*). А пані Любава?

Богша (*здзіўлена глядзіць на манаха, потым суха адказвае*). Не.

Аўраамка (*уздыхае*). Мне здаецца, яна вельмі пакутуе...

Богша (*перапыняе*). Не лезь у чужыя справы, Аўраамка. (*Лагодным голасам*). Скажы лепш, куды хочаш адправіцца: на поўнач, у Полацк, ці на поўдзень: у Кіеў? Калі ў Полацк – маеш аказію адплыць заўтра з княскім караблём, калі ў Кіеў – мусіш дачакацца купецкай ладзі. На дарогах цяпер небяспечна, а я не магу выдзеліць табе людзей для аховы.

Аўраамка. Я хацеў бы вярнуцца на тую лясную дарогу, дзе мяне падабралі твае дружыннікі.

Богша (*здзіўлена*). Ты звар’яцеў? У Чорны лес?

Аўраамка. Я збіраюся пабудаваць у Чорным лесе скіт і пасяліцца ў ім.

Богша. Не выпрабуйвай лёс двойчы, манах. Гэтым разам табе не пашанцуе.

Аўраамка (*пераканана*). Такая воля Госпада. Бог уратаваў мне жыццё, каб я дапамог уратавацца тым няшчасным людзям.

Б о г ш а (*іранічна*). А тыя няшчасныя людзі, разбойнікі, яны ведаюць пра волю Госпада ? Яны не супраць?

А ў р а а м к а. Не блюзнер, ваявода. Я ведаў таго рыбака, Машэку: ён быў добрым, гасцінным чалавекам, пакуль у ягонай душы не пасяліўся Д'ябал. Мой хрысціянскі абавязак паспрабаваць яму ды іншым заблукаўшым душам дапамагчы.

Б о г ш а (*жорстка*). Тады паспяшайся, манах, бо калі я дабяруся да разбойнікаў раней за цябе – яны ўсе павіснуць на суку.

А ў р а а м к а (*лагодна*). Я ведаю, ты не такі жорсткі, як удаеш, ваявода.

Б о г ш а. Не разумею я цябе, Аўраамка. Манах павінен пасціць ды маліцца здаля ад людзей, а цябе, я бачу, зямныя справы цікавіць больш, чым вечнае жыццё на нябёсах.

А ў р а а м к а (*усміхнуўшыся*). Служэнне Госпаду заключаецца не ў тым, каб уцякаць ад людзей, а ў тым, каб ісці да іх. Айцец-ігумен вучыў нас: “Браты, калі ўбачыце, як каторы з вас жыўцом узносіцца на неба – хапайце яго за ногі і апусціце на зямлю!”

Аўраамка схіляецца ў паклоне і хоча выйсці. Але нечакана ў пакоі ўрываецца раз'юшаная Любава, услед за ёй бяжыць 1-ы Дружыннік.

1-ы Д р у ж ы н н і к. Я не вінаваты, яна сама ўварвалася!

Б о г ш а. Што здарылася?

1-ы Д р у ж ы н н і к. Да крэпасці падплывае княскі карабель!

Б о г ш а (*да Дружынніка*). Добра, я зараз іду.

Кінуўшы асуджальны позірк на Любаву, дружыннік выходзіць. Аўраамка застаецца міжвольным сведкам размовы ваяводы Богшы з Любавай.

Б о г ш а. Кажы, чаго хочаш, Любава. У мяне мала часу: я іду сустракаць князя.

Л ю б а в а. Я магу пайсці з табой?

Б о г ш а. Можаш, але я не думаю, што князь узрадуецца.

Л ю б а в а. Богша, адкажы мне толькі на адно пытанне, адкажы шчыра: чаму Раман пазбягае мяне?

Б о г ш а. Не ведаю.

Л ю б а в а. У яго з'явілася новая каханка?

Б о г ш а. Не ведаю.

Л ю б а в а (*у адчай*). Тады чаму ён трымае мяне ў гэтай крэпасці як у вязніцы?

Б о г ш а. Трэцяе пытанне, Любава. Але і на яго я не ведаю адказу. (*Накіроўваецца да дзвярэй*).

Л ю б а в а (*гнеўна*). Ілжэш, ты ўсё ведаеш, ваявода, у цябе паўсюль вочы і вушы! Але цябе не хвалююць чалавечыя лёсы, цябе цікавяць толькі мур, брамы, вежы! (*Хапае са стала цяжкі кубак і заносіць яго над гліняным макетам крэпасці*).

Б о г ш а (*збялеўшы*). Пастаў кубак, Любава. (*Неахвотна*). Добра, я ў даўгу перад табой і я скажу табе праўду. Раман збіраецца ўзяць шлюб з дачкой смаленскага князя. Не думаю, што ім кіруюць дзяржаўныя інтарэсы. Ходзяць чуткі, дзяўчынка прыгожая як анёлак. (*Спачувальна*). Прабач, Любава.

Богша выходзіць з пакояў. Любава заходзіцца плачам, які паступова пераходзіць у істэрычны смех.

Л ю б а в а (*скрозь слёзы*). Ах, Любава, Любава! Выбіралася з мядзведжага кута ў шырокі свет, а трапіла ў клетку.

А ў р а м к а. Не плач, сястра мая. (*Падыходзіць да Любавы і гладзіць яе па галаве, як маленькую дзяўчынку*).

Л ю б а в а. Што мне рабіць, Аўраамка?

А ў р а м к а. Ты просіш парады ў мяне? (*Паціскае плячыма*). Я не маю вопыту ў сардэчных справах. (*Усміхаецца*). Я не лічу, што жанчына не мае душы, але душа жанчыны для мяне – загадка.

Л ю б а в а (*узнімае ў адчай вочы да неба*). Божа, што я нарабіла? Як мне жыць далей?

А ў р а м к а (*насур'ёзнеўшы*). З-за твайго ўчынку ў свеце сталася шмат зла, Любава. Але душа твая не страчана для Бога. Я веру: Гасподзь будзе змагацца за яе. (*Мякка*). А ты дапамажы яму.

Уваходзяць князь Раман з ваяводам Богшам.

Р а м а н (*да Богшы*). Добра табе тут жывецца, Богша! Хочаш – слухай спевы нашай салодкагалосай птушачкі. А хочаш – нудныя, але мудрыя казанні манаха.

Л ю б а в а. Раман! (*Не вытрымлівае і кідаецца да князя ў абдымкі*).

Б о г ш а (*да Аўраамкі*). Хадзем, Аўраамка, я цябе праводжу.

Р а м а н (*абдымаючы Любаву*). Але не затрымлівайся: ты мне патрэбны.

Калі ваявода з манахам выходзяць, Раман мякка адсоўвае ад сябе Любаву.

Р а м а н (*з дакорам*). Чаму ты не чакаеш мяне ў сваіх пакоях, Любава?

Л ю б а в а (*ці то шчыра, ці то іранічна*). Любы, калі б я магла, я ператварылася б у дняпроўскую чайку і паляцела насустрач твайму караблю з распачным крыкам! Я паміраю без цябе як рыба без вады, курчуся ў ложку як вужака, кінутая ў вогнішча, а ты пытаешся, чаму я не чакаю ў сваіх пакоях!

Р а м а н (*з міжвольным захапленнем*). Ты вельмі шчыра выказваеш свае пачуцці, Любава.

Л ю б а в а. Раней табе гэта падабалася, мілы. Нешта змянілася?

Р а м а н (*паціскае плячыма*). У жыцці ўвесь час нешта мяняецца. (*Адыходзіць да вакна*).

Л ю б а в а. Раман, скажы мне праўду: ты мяне больш не кахаш?

Р а м а н (*спакойна*). Ты памыляешся.

Л ю б а в а. Тады чаму ты трымаеш мяне ў гэтай крэпасці, здаля ад сябе? Я знудзіла табе і ты не ведаеш, як мяне пазбыцца?

Р а м а н (*раздражнёна*). Ты памыляешся!

Л ю б а в а. Тады чаму ты не забярэш мяне ў Друцк?

Р а м а н. Я не магу ўзяць цябе з сабой у Друцк, Любава.

Л ю б а в а. Бо тваёй юнай князеўне гэта не спадабаецца?

Р а м а н (*раз'юшана*). Змоўч! (*Заносіць над Любавай руку*). Хто ты такая, каб задаваць мне, князю, падобныя пытанні? Вясковая дзеўка! Рыбачка!

Л ю б а в а (*смела глядзіць у вочы князю*). Я – марская зорка, якую ты, княжа, вырваў з марскіх тоняў і прымацаваў да крыштальнага неба. (*З пагардай*). Я стамілася ад чысціні твайго неба і хачу назад, на сваё бруднае дно.

Р а м а н (*апускае руку і робіць некалькі канвульсійных рухаў*). Прабач, Любава... Я не падманваў цябе. Але... я падманваўся сам. Я ўсё разумею, але нічога не магу з сабой зрабіць. (*Крычыць*). Не глядзі на мяне з такой пагардай! (*Адварочваецца ад дзяўчыны*).

Л ю б а в а (*ласкава*). Я не дакараю цябе, княжа. Я ўдзячна за імгненне шчасця, якое ты мне падараваў. (*З мальбой*). Але прашу: не трымай мяне ў замку, як нявольніцу. Выпусці на свабоду. Вярні туды, адкуль мяне забраў. Не бойся: я моцная, я вытрымаю.

Р а м а н (*пасля працяглага маўчання*). Добра. Я сам адвязу цябе, Любава. Заўтра ж. Маё княскае слова.

Л ю б а в а (*падыходзіць да князя і цалуе яго ў лоб*). Дзякуй, мілы.

Любава выходзіць. Раман нервова ходзіць уздоўж пакоя, на хвіліну спыняецца над макетам крэпасці і няўцямна глядзіць на яго. Як з пад зямлі побач з князем з'яўляецца Богша.

Р а м а н (*вярнуўшыся ў думках аднекуль здалёк*). А, Богша... Ты ўсё гуляеш у свае цацкі? (*Крыва ўсміхаецца*). Зноў будзеш прасіць грошай на дабудову крэпасці?

Б о г ш а (*глядзіць на Рамана як на шкадлівае дзіця*). Гэта не цацкі, княжа. У такім замку князь Міндоўг два месяцы абараняўся ад аб'яднаных сілаў крыжакаў, ляхаў, жамойтаў і галічан. Падобную крэпасць у Навагрудку дзесяць год таму так і не змаглі ўзяць татары Бурундую. Я сам магу засведчыць...

Р а м а н (*нецярпліва адмахваецца рукой*). Чуў пра твае подзвігі, ваявода. (*Пра сваё*). Паслухай, мне спатрэбіцца заўтра човен і некалькі надзейных дружыннікаў. Я хачу адвезці Любаву дадому.

Б о г ш а. Князь, у ваколіцы сваволяць разбойнікі Машэкі. Яны абклалі замак з усіх бакоў, палююць на нашыя заставы і раз’езды, у крэпасці бракуе правіянту.

Р а м а н. Чуў, што сяляне празвалі яго “Львом”. Я ж казаў: трэба было яго тады забіць. (*Бадзёра*). Але я не баюся разбойнікаў. У крайнім выпадку вазьму з сабой больш дружыннікаў. (*Усміхаецца*). Можа, калі я вярну Машэку ягоную дзеўку, ён супакоіцца?

З’ява дзевятая

Лагер разбойнікаў у Чорным лесе. На досвітку Машэку сніцца страшны сон.

Спачатку ён бачыць дзіўны старадаўні танец з удзелама некалькіх пар, у тым ліку – князя Рамана з Любавай. Прысутнічае ў сне і сам Машэка: ён ходзіць паміж парамі, але яго не заўважаюць і ён ніяк не можа звярнуць на сябе ўвагу.

Потым узнікае іншы вобраз: за сталом сядзяць Богша з Феадорай і гуляюць у косці.

Б о г ш а (*кінуўшы косці*). Дванаццаць! Я перамог цябе, візантыйка!
Ф е а д о р а (*з чароўнай усмешкай*). Не спадзявайся, ліцвінскі воўк!
(*Бярэ са стала косці, трасе ў руцэ і кідае*).

Б о г ш а. Апошнія слова будзе за мной!

Ваявода зграбае са стала косці і трасе ў руцэ, але не паспявае кінуць, бо разам з Феадорай знікае са сну Машэкі. Наступны відзёж: спрэчка разбойніка Гвазда з манахам Аўраамкам.

Г в о з д. Пакінь мяне ў спакоі, манах! Бог і так не даруе мне маіх грахоў!

А ў р а а м к а. Пасля смерці твая грэшная душа будзе цяжка пакутваць тысячы гадоў, пакуль Гасподзь не злітуецца і не дасць ёй збавення. Але калі ты перад смерцю пакаешся – пакута будзе не такая цяжкая і збавенне прыйдзе раней.

Г в о з д (*махае перад сабой рукамі*).Знікні! Цябе няма! Я не хачу цябе слухаць!

А ў р а а м к а (*сумна ўсміхнуўшыся*). Але ж ты сам прыходзіш да мяне штовечар...

Разбойнік і манах знікаюць і ў сон Машэкі зноў урываецца старадаўняя музыка, зноў ён бачыць князя Рамана з Любавай, якія таньчаць. Але гэтым разам іншых пар і самога Машэкі ў сне няма, музыка грае ўсё хутчэй, робіцца амаль шалёнай, а танец Рамана з Любавай паступова пераходзіць у эратычны стасунак.

М а ш э к а (*крычыць у сне*). А-а-а-а-а!

Машэка ўсхопліваецца з лавы і выбягае з зямлянкі. На паляне ён нечакана сустракае Гвазда ў рыззі, з палатнянай торбай на плячы і самаробным драўляным крыжом на грудзях.

Г в о з д. Божа, як я мог... Як я мог так памыліцца... (*Мырмыча псальму*). Злітуйся, Госпадзе, бо мне цесна; высахла з гора вока маё, душа мая і нутроба мая. Вычарпалася ў скрусе жыцьцё маё і леты мае ў стагнотах; знемагла ад грахоў маіх сіла мая, і высахлі косткі мае. Ад усіх маіх ворагаў стаўся я кляцьбою, нават у суродзічаў маіх і страшыдлам знаёмым маім; хто бачыць мяне ўцякае...

М а ш э к а (*працёршы вочы*). Ты куды сабраўся, дзядзька?

Г в о з д (*узрадавана*). Машэка, сыноч, як добра, што ты не спіш! Хадзем разам са мной: пакінем гэтую зграю ваўкоў, гіенаў, ядавітых змеяў, яхіднаў, служак пекла і ворагаў неба. Хадзем да людзей! (*Хапае Машэку за рукаў і цягне за сабой*).

М а ш э к а (*вызваліўшы руку, занепакоена*). Ты што, захварэў?

Г в о з д. О, не, я наадварот паправіўся, ачунаў пасля цяжкой хваробы! (*Са скрухай*). Шкада, што позна, бо ўжо смерць мая зусім блізка. Вунь яна: стаіць за тым дрэвам і смяецца з майго неразумнага жыцця! (*Паказвае Машэку*).

М а ш э к а. За тым дрэвам нікога няма. (*Клапатліва*). Давай, я адвяду цябе ў лагер. (*Бярэ Гвазда пад руку*). Табе патрэбны дагляд.

Г в о з д (*вырваўшы руку*). Ты не бачыш яе, бо табе яшчэ не адкрылася праўда. О, якая горкая праўда, Машэка! (*Таямнічым шэптам*). Але я ўсё ведаю.

М а ш э к а. Што ведаеш, дзядзька Гвозд?

Г в о з д. Памятаеш таго манаха, якога ты забіў на лясной дарозе? Ягоная душа з'яўлялася мне з нябёсаў і мы размаўлялі...

М а ш э к а (*перапыняе*). Манах – жывы, ён зрабіў сабе ў нашым лесе скіт, і мы проста не ведаем, як яго пазбыцца. Не забіваць жа яго ў другі раз...

Г в о з д. Няважна! Але мы размаўлялі, мы доўга размаўлялі і я зразумеў... (*Трывожна азіраецца па баках*). Мы памыляліся, Машэка. Ох, як мы з табой памыляліся! Ніякія мы не служкі Госпада, не Чорныя Анёлы! Бог зусім не хоча знішчыць гэты свет; не крывёй, а слязьмі раскаяння трэба змываць грахі. Мы – служкі Д'ябла. (*Істэрычна рагоча*). Д'ябла, Машэка!

М а ш э к а (*разгублена*). Але ж ты казаў, што чуў голас Госпада, што немагчыма было пераблытаць... Я паверыў табе, я пайшоў за табой... Я даў крываваю клятву... увесь гэты лес усеяны касцямі забітых мною людзей!.. І цяпер ты кажаш, што ты памыляўся?.. Пасля ўсяго, што мы ўчынілі, ты ўбіраешся ў рыззё, ускладаеш на грудзі крыж і хочаш сысці?.. (*Хапаецца абэроч за галаву*).

Г в о з д. Даруй, сыноч, я вінаваты перад табой. Я звёў цябе на згубны шлях. Але Бог міласэрны, ніколі не позна павярнуць назад, заўсёды ёсць надзея на выратаванне. (*Мырмыча псальму*). Дабрашчасны,

каму дараваны злачынствы, і чые грахі адшкадаванья, дабрашчасны той, каму Гасподзь грахоў не залічыць, і ў чым духу хітрыны няма! Калі я маўчаў, састарэлі косткі мае ад штодзённага стогну майго, бо дзень і ноч нада мною рука Твая цяжкая; знікла свежасць мая, як у летнюю сушу. Але я адкрыў Табе грэх мой і ня ўтоіў беззаконня майго; я сказаў: “вызнаю Госпаду злачынствы мае”; і Ты зняў з мяне віну грэху майго...

М а ш э к а (*раз’юшана*). Здраднік! Стары баязліўца! Я не веру табе! Я – Чорны Анёл! Маімі рукамі кіруе Гасподзь! (*Хапае Гвазда за горла і душыць яго*).

Г в о з д. Ма-шэк-а-а-а-а... (*Хрыпіць*).

М а ш э к а (*кінуўшы мёртвае цела старога разбойніка на зямлю*). Няма дарогі назад. Мы – Чорныя Анёлы. Мы знішчым гэты нікчэмны свет. (*З жахам глядзіць на свае рукі*).

Чуваць нейкі шум, галасы, лязгат зброі. На паляну прыбягае Яруня.

Я р у н я (*усхвалявана*). Машэка, паглядзі, каго мы злавілі! (*Убачыўшы мёртвага Гвазда*). Што з ім?

М а ш э к а. Памёр. (*Нахіляецца і закрывае Гвазду вочы*). Сэрца не вытрымала. (*Узнімаецца на ногі, спакойна*). Каго вы злавілі?

Я р у н я (*уважліва паглядзеўшы на Машэку*). Толькі глядзі, каб у цябе сэрца вытрымала, атаман.

Разбойнікі на чале з Феадорай, апранутай у мужчынскае адзенне, прыводзяць звязаных разам князя Рамана і Любаву.

Ф е а д о р а (*з гонарам*). Я выканалала сваё абяцанне, Машэка!

Машэка моўчкі абыходзіць вакол звязаных разам Рамана і Любавы.

М а ш э к а (*спыніўшыся насупраць князя*). Развяжыце іх. Адсюль не ўцякуць.

Двое разбойнікаў спрытна развязваюць палонных.

М а ш э к а (*з крывой усмешкай*). Вітаю цябе, княжа.

Р а м а н. Павітайся са смерцю, разбойнік!

Князь выходзіць з-за пояса аднаго з разбойнікаў кінжал і замахваецца, каб ударыць кінжалам Машэку. Машэка перахоплівае руку князя і сціскае яму запясе з такой сілай, што кінжал вывальваецца з рукі князя. Машэка адштурхоўвае ад сябе Рамана, двое разбойнікаў хапаюць князя і заломваюць яму рукі.

Я р у н я (*да Машэкі*). Што загадаеш з імі зрабіць?

М а ш э к а. Князя павесіць на суку як разбойніка...

Л ю б а в а. Не! (*Кідаецца да Машэкі, але адзін з разбойнікаў загароджвае ёй дарогу*).

М а ш э к а (*працягвае*). ... заўтра раніцай. А княскую палюбоўніцу адвядзіце да мяне ў зямлянку. (*Паварочваецца і сыходзіць*).

З’ява дзесятая

У зямлянцы Машэкі. На лаве, засланай мядзведжай скурай, сядзіць маркотная Любава. Уваходзіць Машэка, намагаецца не глядзець на Любаву, але гэта ў яго не атрымліваецца.

М а ш э к а. Не спадзявалася нашае сустрэчы?

Л ю б а в а. Божага суда не ўнікнеш.

М а ш э к а. Што мне з табой рабіць, Любава?

Л ю б а в а. Адпусці князя, Машэка!

М а ш э к а. Я не пытаюся пра князя. Што мне рабіць з табой?

Л ю б а в а (*горача*). Адпусці князя, а пакарай мяне. Я ва ўсім вінаватая. Мяне загадай павесіць на бярозавым суку!

М а ш э к а. Вось як ты ўмееш любіць... (*Разгублена*). Гатова аддаць за яго жыццё.

Л ю б а в а (*сумна*). Машэка, паміж мной і князем усё скончана. Гэта было нашае развітальнае падарожжа. Я проста не хачу быць віноўніцай ягонай смерці.

М а ш э к а. Я табе не веру.

Л ю б а в а. Але гэта праўда. Як праўда і тое, што я кахала яго, а яшчэ раней – кахала цябе.

М а ш э к а. Так не бывае.

Л ю б а в а (*пераканана*). Бывае. Цяпер я гэта ведаю напэўна.

М а ш э к а (*пасля працяглага маўчання*). Бяссоннымі начамі я сціскаў рукаятку нажа і думаў пра нашу сустрэчу. Бог злітаваўся і выканаў маё заповітнае жаданне. Але дзе падзелася мая нянавісьць? Чаму мае рукі цягнуцца не задушыць цябе, а абняць? (*Нерашуча*). Скажы, Любава, ты змагла б зноў пакахаць мяне?

Л ю б а в а. Ты яшчэ хочаш гэтага, Машэка?

М а ш э к а. Ты ледзь не давяла мяне да згубы, Любава. Але твая здрада дапамагла мне знайсці свой шлях, сваё прызначэнне. (*Крыва ўсміхаецца*). Ты забіла рыбака Машэку, але спарадзіла славутага атамана разбойнікаў. (*З гонарам*). Я ўзяў у палон князя, перабіў палову ягоных дружыннікаў. Заўтра я захаплю замак на Дубровенцы і стану ўладаром усяго Прыдняпроўя. Я кіну край да тваіх ног, Любава! Князь пакрыўдзіў цябе – я прымушу яго прыслужваць нам за сталом!

Л ю б а в а. Слава, замкі, улада... Ты думаеш, мне гэта трэба? (*Глядзіць у вочы Машэку*). Ведаеш, які мой самы цяжкі грэх, Машэка? Я зрабіла з цябе пачвару, бяздушнага забойцу. З-за маёй дзівочай легкадумнасці мілы, рахманы мядзведзь ператварыўся ў дзікага льва-

людажэра. Нашае каханне патанула ў моры крыві і слёз загубленых табой нявінных людзей.

М а ш э к а (*выхоплівае з-за пояса нож*). Змоўч, ты нічога не разумееш! Я ратую свет, які стаміўся ад сваёй нікчэмнасці, я змываю крывёй чалавечыя грахі!

Л ю б а в а. Якія грахі, Машэка? Я была ў замку, калі дружыннікі прывезлі параненага табой манаха. Я не магла паверыць, што ты здольны на такое.

М а ш э к а. Ты мяне зусім не ведаеш, Любава. Чалавек сам сябе не ведае, пакуль не запалае нянавісцю і не возьме ў рукі нож. (*Хавае нож за пояс і адыходзіць убок, у адчай*). Божа, яны што: згаварыліся мучыць мяне?

Л ю б а в а. (*пераканана*) Не, такім я цябе ніколі не пакахаю... (*Лагодным голасам*). Але ведаеш, Машэка, мне часта згадваецца наш дубовы гай на беразе Дняпра, твой стары рыбацкі човен, доўгія вечаровыя прагулкі па рацэ, маўклівае зорнае неба над намі і ціхая музыка ў нашых сэрцах. Раней я не цаніла гэтага спакою, сапраўднае шчасце ўяўлялася мне за паваротам ракі, у шумлівым свеце, поўным неспадзяваных радасцяў і прыгодаў. Цяпер я ведаю, што памылялася... Нібы начны матылёк, які неабачліва паляцеў на агенчык і апёк крыльцы, я хацела б забіцца ў цёмны куток і залячыць раны... Разумееш мяне, Машэка?

М а ш э к а. Так.

Л ю б а в а. Я хацела б вярнуцца ў твая шчаслівыя дні, паспрабаваць усё спачатку. Адпусці князя, загадай разысціся па хатах сваім людзям, і я паспрабую зноў пакахаць цябе, Машэка. Не абяцаю быць гарчай каханкай, але я ўпэўнена, што з мяне атрымаецца добрая жонка і маці.

М а ш э к а (*паныла*). Не ведаю, Любава. (*Ходзіць па зямлянцы*). Я зайшоў занадта далёка, каб вярнуцца. Занадта глыбока нырнуў, каб выплысці на паверхню.

Л ю б а в а (*горача*). Ты моцны, ты здолееш! (*Імкліва падыходзіць да Машэкі і цалуе яго*). Я веру ў цябе, мілы!

Чуваць крокі і шум, у зямлянку зазіраюць Феадора і Ярун.

М а ш э к а (*да Любовы*). Пачакай, я зараз.

Машэка выходзіць з зямлянкі да сваіх памочнікаў, занепакоеная Любава падыходзіць да дзвярэй і прыдчыняе іх, каб чуць размову.

Я р у н я. Світае, Машэка. Час рушыць на замак.

Ф е а д о р а. Князю Раману не церпіцца затаньчыць у пятлі свой апошні танец!

М а ш э к а (*загадкава ўсміхаецца*). А калі я скажу адпусціць князя і замест штурмаваць замак – загадаю разысціся ўсім па дамах?

Я р у н я. Жартуеш, атаман?

Ф е а д о р а. Нават калі гэта жарт – ён мне не падабаецца. Я стрымала сваё слова, Машэка, і хацела б, каб ты стрымаў сваё.

Машэка маўчыць.

Я р у н я (*пачынае хвалявацца*). Ты не гаворыш сур'ёзна, Машэка? Каб узяць князя ў палон, палегла шмат нашых хлопцаў! А тыя, што загінулі ў набегам і засадах? Ты забыўся пра іх? Ты забыўся пра нашу крывавую клятву?

М а ш э к а (*сумна*). Я не забыўся пра нашу клятву, сябра. І пра сваё абяцанне не забыўся, Феадора. Проста... хацеў выпрабаваць вашу рашучасць. (*Загадным голасам*). Князя – павесіць, праз гадзіну выступаем на замак! (*Вяртаецца ў зямлянку*).

Я р у н я (*пераводзіць дух*). Але і жарты ў атамана!

Ф е а д о р а. Дарэмна мы не забілі гэтую дзеўку па дарозе ў лагер.

Я р у н я. Трэба за імі сачыць.

Феадора і Яруня знікаюць у ранішнім тумане. У зямлянцы Машэка падыходзіць да Любавы, якая сядзіць на лаве і ўся дрыжыць.

М а ш э к а. Любава, я мушу табе сказаць...

Л ю б а в а. Нічога не трэба казаць, мілы. Я ўсё зразумела. У нас мала часу... Давай пасядзім, так як мы некалі сядзелі на чоўне. Памятаеш? Ты пакладзеш мне галаву на калені, я заспяваю табе песню, ты супакоішся і... усё будзе добра.

Машэка кладзецца на лаву, паклаўшы галаву на калені каханай. Любава са слязамі на вачах спявае тужліваю песню.

Л ю б а в а (*спявае*). А калі той вечар

Ды павечарэ,
Калі маё сэрца
Дый павесялее?

Калі мой міленькі,
Каго я чакаю,
Да мяне дахаты
Ціха завітае.

Ціха завітае,
Каб не чула маці,
Каб нам, закаханым,
Не магла мяшаці.

Пойдзе ён гарою,
Я пайду далінай,
Сойдземся ў полі,

З ім мы пад калінай.

Ў полі пад калінай,
Што ля ручаёчка,
Прасядзім мы доўга,
Да рання ўсю ночку...

М а ш э к а (*расчулена*). Чаму гэтая гадзіна не можа доўжыцца вечна? (*Не вытрымлівае*). Праклятае жыццё, праклятыя людзі, сярод якіх мы не можам быць шчаслівымі! Лепш бы я сапраўды нарадзіўся мядзведзем!

Л ю б а в а (*гладзіць Машэку на галаве*). Не трэба, мілы! Не трэба, каханы! Наступным разам усё будзе інакш. Мы будзем жыць у дзівосным свеце, дзе людзі, мядзведзі, анёлы – усе будуць шчаслівыя, будуць радавацца жыццю і ўбачаць Госпада.

М а ш э к а (*уздыхае*). Дзякуй, каханая.

Любава выхоплівае з-за пояса ў Машэкі нож і адным ўзмахам пераразае яму горла. Машэка хрыпіць і б'ецца нагамі аб падлогу, Любава з усяе сілы трымае яго за плечы.

Л ю б а в а. Даруй, мілы. Даруй, што яшчэ раз зрабіла табе балюча. Але як іначай я магла цябе ўратаваць?

У зямлянку ўбгаюць разбойнікі на чале з Яруням і Феадорай. Чуваць крыкі: “Атаман забіты!”, “Вось сучка!”, “Павесіць яе!”, “Закапаць жыўцом!” Разбойнікі чакаюць загаду і глядзяць запытальна то на Яруню, то на Феадору.

Я р у н я (*няўпэўнена*). Павесіць яе побач з князем!

Двое разбойнікаў хапаюць Любаву пад рукі і выцягваюць з зямлянкі. Любава не аказвае ніякага супраціўлення. Чуваць шэпты: “Куды цяпер?”, “Што з намі будзе?”, “Як мы без атамана?”.

Ф е а д о р а (*спрабуе пераняць ініцыятыву*). На штурм замка, браты! Адпомсцім за атамана!

Разбойнікі не адгукаюцца на яе заклікі і запытальна глядзяць на Яруню.

Я р у н я (*разважліва*). Без Машэкі мы – нішто. Яны аднаго імя ягонага баяліся. Вы як хочаце, хлопцы, а я – дахаты.

Чуваць задаволеныя галасы, разбойнікі ўслед за Яруням выходзяць з зямлянкі.

Ф е а д о р а (*бяссільна крычыць у след*). Баязліўцы! Халопы! Племя еўнухаў! Ненавіджу вас! Ненавіджу вашыя лясы і балоты! Усё ненавіджу!

З’ява адзнаццатая

Лагер разбойнікаў у Чорным лесе. На паляне стаіць Богша, ля ягоных ног ляжаць целы Машэкі, Любавы і князя Рамана. Ваявода задумліва глядзіць на мёртвых людзей, і спрабуе ўявіць, як усё адбылося.

Б о г ш а (*ціха*). Чаму ўсё заўсёды заканчваецца смерцю? Няўжо не магло быць іначай?

З’яўляецца манах Аўраамка, падыходзіць да ваяводы і забітых.

Б о г ш а (*убачыўшы Аўраамку*). А-а, манах... Хоць ты жывы... (*Паказвае на целы*). Што скажаш?

А ў р а а м к а. Божа, упакой іхнія грэшныя душы. (*Жагнаецца*). Няхай хоць на тым свеце яны знойдуць спакой і шчасце.

Б о г ш а. Я іх усіх ведаў, манах. І кожнаму з іх дапамог знайсці смерць.

А ў р а а м к а. Жыццё кожнага чалавека ў руках Госпада. Не нагаворвай на сябе, ваявода, не будзь такі самаўпэўнены.

Б о г ш а (*сумна ўсміхаецца*). Добрая парада: зваліць віну на Бога. Але гэта не Бог, а я прымусіў іх таньчыць, як скамарох ручных мядзведзяў. Дзеля чаго, манах? Дзеля чатырох крэпасных сценаў і пяці вежаў? Дзеля горада, які нараджаецца ў пакутах? Дзеля прывіднай дзяржавы, якая невядома калі ўзнікне і невядома каму будзе належыць? Я будую дом на крывавым фундаменце, на... магілах.

А ў р а а м к а (*уважліва паглядзеўшы на Богшу*). Няпраўда, пане. Ты будуеш дом, фундаментам якога сталася каханне. Няхай сабе і нешчаслівае, але шчырае, моцнае. Значыць, твой дом ад Бога. Пільнай яго, бо за яго заплачана найвышэйшая цана. Бог узнагародзіць цябе за тваі старанні і... пакарае цябе за правіны перад гэтымі людзьмі. (*Чытае над забітымі псальму*). Госпадзе! Ты нам прыстанішча з роду ў род... Ты вяртаеш чалавека ў тло, і кажаш: вярнецеся, сыны чалавечыя! Бо прад вачыма Тваімі тысяча гадоў, як дзень учарашні, калі ён прыйшоў, як варта начная. Ты быццам паводкаю зносіш іх; яны – як сон, як трава, што раніцаю вырастае, раніцаю цвіце і зелянее, увечары вяне і сохне; бо мы знікаем ад гневу Твайго, і ад лютасці Тваёй мы разгубленыя. Ты паклаў прад Сабою правіны нашыя і нашы тайноты ў святло аблічча Твайго...

Двое дружыннікаў прыводзяць Феадору.

1-ы Д р у ж ы н н і к. Усе разбойнікі разбегліся. Вось толькі яе знайшлі на беразе ракі.

Б о г ш а. Што яна там рабіла?

1-ы Д р у ж ы н н і к (*паціскае плячыма*). Глядзела на вадугу і плакала.

Б о г ш а (*здзіўлена глядзіць на Феадору*). Ты сапраўды плакала, Феадора? Ты ўмееш гэта рабіць?

Ф е а д о р а (*стомлена*). Я глядзела на ваду і зайздросціла ёй, бо яна цячэ ў мора, якое амывае берагі маёй радзімы. Я згадвала захад сонца над Басфорам, гукі арфы ў садах Нікеі, гул натоўпа на Канстанцінопальскім іпадроме... Я думала: Божа, што я, адукаваная грачанка, тут раблю – у гэтым дзікім лесе, у лахманах разбойніка, з нажом у руках? Як далёка можна зайсці, выконваючы бязглуздае даручэнне гаспадароў, каб хаця ў глыбіні душы застацца сабой, не згубіць саму сябе ў справе да якой – па вялікім рахунку – табе няма ніякай справы?

Б о г ш а. Ты была маім ворагам і некалі я хацеў цябе забіць, візантыйка. Але, як бачыш, у смерці і без цябе багаты ўлоў. Ты – свабодная, Феадора. Толькі не паказвайся на вочы Менгу-Цімуру, ён не даруе паражэнняў. Вяртайся дадому. Шлях да Канстанцінопаля – доўгі і небяспечны... Але, можа, табе пашанцуе.

2-гі Д р у ж ы н н і к. А што рабіць з імі? (*Паказвае на мёртвыя целы*).

Б о г ш а. Князя Рамана адвезем у Друцк, там яго адпяюць з належнай пашанай і пыхай. А Машэку з Любавай пахавайце тут, у адной магіле. Няхай хаця пасля смерці яны будуць разам. І насыпце над імі курган... каб яго было бачна з вежаў замка. (*Да Аўраамкі*) Я зразумеў цябе, манах. Горад – гэта не толькі сцены, вуліцы, будынкі, не толькі людзі, якія ў ім жывуць і будуць жыць... Кожны горад пачынаецца з нейкай легенды. Наш горад пачаўся з прыгожай легенды: легенды пра каханне...

Эпілог

Аўраамка заканчвае свой аповяд. Дзяўчынка нейкі час маўчыць, асэнсоўваючы пачутае, потым нецярпліва торгае Аўраамку за рукаў.

Д з я ў ч ы н к а. А што потым сталася з ваяводай Богшам? Бог пакараў яго за смерць Любавы і Машэкі?

А ў р а а м к а. Пакараў... І ўзнагародзіў. Паслухай. (*Разгортвае летапіс і зачытвае*). “Лета Божага 1274-га выслаў хан Менгу-Цімур вялікае войска ваяваць Літву. І ад таго войска аддзяліўся тумен і пайшоў уверх па Дняпру, сеючы смерць і разбурэнне. На сутоку Дняпра з Дубровенкай убачылі татары новую крэпасць і ўзялі яе ў аблогу, і штурмавалі колькі дзён. Але не змаглі ўзяць крэпасць, бо мужна бараніліся на сценах дружыннікі, рамеснікі, смерды і нават былыя разбойнікі з Чорнага лесу. А найбольшую адвагу і воінскае ўмельства выказаў ваявода Богша, які ў апошні дзень аблогі загінуў ад татарскай стралы. А татары павярнулі на Наваградак, дзе зачыніўся ў замку князь Трайдзень...” (*Загортвае летапіс*). Пабудаваная Богшам крэпасць ацаліла жыццё тысячам людзей.

Д з я ў ч ы н к а. Мы з мамай таксама хаваліся ў крэпасці.

А ў р а а м к а. Так, а твой бацька – Яруня – біўся на сценах побач з ваяводай Богшам.

Д з я ў ч ы н к а. Яны назвалі мяне Любавай... у памяць пра яе?

А ў р а а м к а. Думаю, што так. (*Уважліва глядзіць на дзяўчынку*). Табе гэта не падабаецца?

Д з я ў ч ы н к а (*спахапіўшыся*). Ой, ужо вечар! Час мне бегчы дадому, мама будзе хвалявацца. Я прыйду заўтра!

А ў р а а м к а. Пачакай, Любава. (*Бярэ са стала рукапіс, перавязвае шнурком і аддае дзяўчыцы*). Занясі гэты пергамент бацьку, а ён няхай перадасць якому-небудзь манаху: з тых, што вяртаюцца з Кіева ў Полацк, у Багародзіцкі манастыр. І не палохайся, калі прыйдзеш аднойчы у скіт, а мяне не будзе. (*Гладзіць дзяўчынку па галаве*). Ты ў нас ужо дарослая.

Д з я ў ч ы н к а. Ты выпраўляешся ў падарожжа?

А ў р а а м к а. Так. (*Пасля нядоўгай паўзы*). Неўзабаве.

Д з я ў ч ы н к а. Да заўтра, Аўраамка! (*Уцякае*).

А ў р а а м к а (*застаўшыся адзін*). Божа, многія, што стаялі побач са мной, ужо сабралі жатву жыцця свайго і паклалі на шалі справядлівасці Тваёй. Час і мне выпраўляцца ў дарогу. Усё слабей я чую галасы тых, хто сёння ўзімае цяжар свайго лёсу, усё выразней – галасы тых, хто хадзіў па гэтай зямлі ўчора....

Аўраамка прыслухоўваецца і яму насамрэч пачынае здавацца, што ён чуе нечыя галасы.

Сцэна паступова ахінаецца цемрай і па меры таго, як гэта адбываецца, усё выразней чуваць галасы Машэкі і Любавы, урыўкі іхніх рэплік з пачатку п'есы, нібыта галасы аддзяліліся ад сваіх нежывых гаспадароў і будуць вечно лунаць над лесам, над ракой, над горадам.

Г о л а с Л ю б а в ы. А што ж ты, акаянны малойца-паляўнічы, нарабіў, навошта ты майго мілага мядзведзя забіў?..

Г о л а с М а ш э к і (*раве як мядзведзь*). У-у-у-у-у! Я жывы. Любава, я хачу, каб у нас з табой быў дом, дзеткі...

Г о л а с Л ю б а в ы. Я баюся твайго кахання. Маё пачуццё да цябе – лёгкае і радаснае, як летні ветрык. Тваё каханне – як шалёны ураган, яно здольнае знішчыць свет.

Г о л а с М а ш э к і. Не трэба мяне баяцца, любая. Мае рукі не зробіць табе крыўды...

Г о л а с Л ю б а в ы. Скажы, Машэка, табе ніколі не хацелася пакінуць нашу вёску? Пабачыць далёкі свет і каб свет пабачыў цябе?

Г о л а с М а ш э к і. Навошта пакідаць тое месца, дзе ты шчаслівы?..

З а с л о н а

Наталля Русецкая

***

Вечаровы ветрык лес гушкаў,
Не трапеча сэрца, як птушка.

Не трапеча сэрца, не рвецца,
Ой, куды ад шчасця мне дзецца?

Паляцела б я, паляцела,
На жыццё, на свет паглядзела.

Пашукала б лепшае долі,
Пагуляла б трохі на волі.

Вечаровы ветрык блукае,
Хтось мяне здалёку гукае.

Наталля Русецкая

***

Я сама сабе чужая
Ў замку тым пустым.
Думала, каханне стане
Раем залатым.

Я чакала будзе песня,
Ды пачуўся стогн.
Не гуляць мне на прадвесні
Там, дзе родны дом.

І дарэмна трапятала
Сэрцайка маё.
Не таго я пакахала,
Страціла – таго.

Не сарвацца, ўвысь не ўзняцца,
Цяжка на душы.
Як ва ўсім мне разабрацца?
Божа, падкажы.